

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE
NAIH nyilvántartási szám: 40689

Az alapvető jogok biztosa
mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus

JELENTÉSE

az AJB-685/2017. számú ügyben

Előadó: dr. Sárközy István
dr. Gilányi Eszter
dr. Rostás Rita

Látogatás helyszíne: Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete

2017.

**Az alapvető jogok biztosa mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus
Jelentése
az AJB-685/2017. számú ügyben**

Előadó: dr. Sárközy István

1. Az eljárás megindulása

Magyarországon a 2011. évi CXLI. törvény hirdette ki az Egyesült Nemzetek Szervezetének Közgyűlése által 2002. december 18-án elfogadott, a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezmény fakultatív jegyzőkönyvét (a továbbiakban: Jegyzőkönyv). A Jegyzőkönyv 1. cikke szerint, annak célja egy olyan rendszer létrehozása, amelyben független nemzetközi és nemzeti testületek – a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzése céljából – olyan helyszínekre látogatnak el rendszeresen, ahol embereket fosztanak meg a szabadságuktól.

A Jegyzőkönyv 3. cikke alapján minden részes állam belföldi szinten létrehoz, kijelöl vagy fenntart egy vagy több látogató testületet (nemzeti megelőző mechanizmus) a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megakadályozása érdekében.

A Jegyzőkönyv 4. cikke értelmében minden részes állam köteles lehetővé tenni a látogatásokat a joghatósága és ellenőrzése alatt álló bármely helyen, ahol az embereket valamely állami hatóság utasítására, kezdeményezésére, hozzájárulásával vagy elfogadásával megfosztják vagy megfoszthatják személyes szabadságuktól (fogvatartási helyek). Az NMM látogatásainak célja az, hogy szükség esetén megerősítsék az említett személyek védelmét a kínzással és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmóddal vagy büntetésekkel szemben.

Magyarországon 2015. január 1-jétől nemzeti megelőző mechanizmusként (a továbbiakban: NMM) az alapvető jogok biztosa jár el, aki e feladatának teljesítése során a fogvatartási helyeken a szabadságuktól megfosztott személyekkel való bánásmódot beadvány és alapvető joggal összefüggő visszásság hiányában is rendszeresen vizsgálja.¹

1.1. A látogatás helyszínének kiválasztása

A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni nemzetközi egyezmény (a továbbiakban: Egyezmény) az 1988. évi 3. törvényerejű rendelettel vált a magyar jogrend részévé. Az Egyezmény 2. cikk 1. pontja értelmében minden részes állam törvényhozási, igazgatási, bírósági és egyéb hatékony intézkedéseket köteles hozni annak érdekében, hogy megakadályozza kínzási cselekmények elkövetését a joghatósága alá tartozó egész területen. A kínzás, és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok megelőzése az állam objektív alapjogvédelmi kötelezettségének része.²

Az NMM megelőzési célú látogatási tevékenységének része az utóvizsgálat, amelynek során a korábbi helyszíni látogatása során feltárt visszásságok megszüntetése, illetve megelőzése érdekében javasolt intézkedések megvalósítását. Az utóvizsgálat egyik célja, hogy az NMM információt kapjon az államnak és a fenntartónak az ajánlásokkal összefüggésben tett intézkedéseiről, a másik, hogy ösztönözze az ajánlások végrehajtását.³

¹ Lásd az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény 39/A. §-át, valamint a 39/B. § (1) bekezdését.

² Lásd az Alkotmánybíróság 64/1991. (XII. 10.) AB határozatát.

³ Ld. a Ludwig Boltzmann Institute és a University of Bristol tanulmányát: Enhancing impact of National Preventive Mechanisms, Strengthening the follow-up on NPM Recommendations in the EU: Strategic Development, Current Practices and the way forward. (A továbbiakban: Boltzmann-Bristol tanulmány) 10. oldal. http://www.bristol.ac.uk/media-library/sites/law/hric/2015-documents/NPM%20Study_final.pdf

Az utóvizsgálat fókuszpontja az előző jelentésben megfogalmazott valamennyi ajánlás monitorozása, valamint a legtöbb problémát okozó területek ismételt ellenőrzése. Az utóvizsgálat alkalmat ad arra is, hogy a kért intézkedések tekintetében a vezetőséggel és a személyzettel a helyszínen egyeztetés történjen.

1.2. A nemzeti megelőző mechanizmus hatásköre

A Jegyzőkönyv 4. cikke értelmében fogvatartási helynek minősül bármely olyan hely, ahol az embereket valamely állami hatóság utasítására, kezdeményezésére, hozzájárulásával vagy elfogadásával megfosztják vagy megfoszthatják személyes szabadságuktól. Ugyanezen cikk 2. pontja szerint a szabadságelvonás mindennemű fogva tartást vagy bebörtönzést jelent, valamint egy személy elhelyezését olyan állami vagy magántulajdonú, őrizetbe vételi környezetben, amelyet az illető valamilyen bírói, közigazgatási vagy más hatóság utasítására önként nem hagyhat el.

A Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete a Jegyzőkönyv 4. cikke szerinti fogvatartási helynek minősül, ezért a vizsgálati hatásköröm fennáll.

1.3. Az érintett alapvető jogok

- A jogállamiság elve: „Magyarország független, demokratikus jogállam.” [Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés]
- A kínzás, embertelen, megalázó bánásmód vagy büntetés tilalma: „Senkit nem lehet kínzásnak, embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni, valamint szolgaságban tartani.” [Alaptörvény III. cikk (1) bekezdés]
- A magánélet és kapcsolattartás tiszteletben tartásához való jog: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák.” [Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdés]
- A művelődéshez (oktatáshoz) való jog: „Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez. Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja.” [Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdés]
- A tisztességes eljáráshoz fűződő jog: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy ügyeit a hatóságok részrehajlás nélkül, tisztességes módon és ésszerű határidőn belül intézzék. A hatóságok törvényben meghatározottak szerint kötelesek döntéseiket indokolni.” [Alaptörvény XXIV. cikk (1) bekezdés]

1.4. Az alkalmazott jogszabályok, állásfoglalások, iránymutatások

Nemzeti jogforrások

- Magyarország Alaptörvénye
- 2011. évi CXI. törvény az alapvető jogok biztosáról (a továbbiakban: Ajbt.)
- A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény (a továbbiakban: köznevelési törvény)
- A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.)
- A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bvtv.)
- A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.)

- A szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírásg helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet (a továbbiakban: IM rendelet)
- a közétkeztetésre vonatkozó táplálkozás-egészségügyi előírásokról szóló 37/2014. (IV. 30.) EMMI rendelet (a továbbiakban: EMMI rendelet)

Nemzetközi források

- A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezmény fakultatív jegyzőkönyve (a továbbiakban: Jegyzőkönyv, Magyarországon kihirdette a 2011. évi CXLI. törvény)
- A Kínzást és az Embertelen vagy Megalázó Bánásmódot vagy Büntetést Megelőzni Hivatott Európai Bizottság (a továbbiakban: CPT) 2., 6., 7., 9., 11. és 21. általános jelentése
- az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (Magyarországon kihirdette az 1976. évi 8. törvényerejű rendelet)
- Európai Börtön szabályok
- Az ENSZ fogvatartottakkal való bánásmódra vonatkozó standard minimumszabályai⁴ (Nelson Mandela szabályok)
- A szabadságuktól megfosztott fiatalok védelmére vonatkozó szabályokról szóló, 1990. december 14-én kelt, 45/113. számú ENSZ közgyűlési határozat (a továbbiakban: Havannai szabályok)

1.5. A látogatás módszere

Az NMM látogatásainak célja a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódok vagy büntetések megelőzése. Az Ajbt. 39/B. § (2) bekezdése értelmében az alapvető jogok biztosa – a 21. § (1) bekezdésében foglaltak mellett – a vizsgálata során adatokat, felvilágosítást és iratmásokat kérhet a vizsgált hatóságtól a fogvatartási helyek számáról és földrajzi helyéről, valamint a fogvatartási helyeken lévő, szabadságuktól megfosztott személyek számáról, a velük való bánásmódról és fogva tartásuk körülményeiről. Az Ajbt. 39/B. § (3) bekezdése szerint a helyszíni ellenőrzés során az alapvető jogok biztosa

- a fogvatartási helyekre és a vizsgált hatóság egyéb helyiségeibe korlátozás nélkül beléphet,
- a fogvatartási helyek számára és földrajzi helyére, valamint a fogvatartási helyeken lévő, szabadságuktól megfosztott személyek számára, a velük való bánásmódra és fogva tartásuk körülményeire vonatkozó összes iratba korlátozás nélkül betekinthez, azokról kivonatot és másolatot készíthet,
- a vizsgált hatóság munkatársát, és a szabadságától megfosztott személyt, valamint bármely ott tartózkodó személyt meghallgathat.

A Fiatalok Büntetés-végrehajtási Intézetének látogatása során a látogatócsoport tagjai a helyszínen betekintettek iratokba, fényképfelvételeket készítettek, méréseket végeztek. Megtekintették az épületek állapotát, és felmérték a helyiségek méretét, megvizsgálták a személyes higiéné feltételeit. A látogatócsoport tagjai előre kidolgozott kérdéssorok alapján interjúkat

⁴ Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners. Adopted by the First United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, held at Geneva in 1955, and approved by the Economic and Social Council by its resolutions 663 C (XXIV) of 31 July 1957 and 2076 (LXII) of 13 May 1977.

készítettek a fogvatartottakkal, az intézmény vezetőjével és a személyi állomány tagjaival a bánásmóddal, az elérhető programokkal, a kapcsolattartással, a konfliktuskezeléssel, a fegyelmezéssel és a panaszkezeléssel összefüggésben. A látogatócsoport késedelem nélkül bejutott az Intézetbe.

1.6. Az utóvizsgálat szerepe, módszere

Az Egyezmény 22. cikke értelmében a részes állam illetékes hatóságai megvizsgálják a nemzeti megelőző mechanizmus ajánlásait, és párbeszédet folytatnak azzal a lehetséges megvalósítási intézkedésekről.

Az utóvizsgálat elsődleges szerepe, hogy számba vegye és értékelje az NMM korábbi látogatásának eredményeként javasolt intézkedések megvalósulását, amelyek hozzájárultak ahhoz, hogy javuljon a bánásmód és a fogvatartás színvonala.

Az SPT a nemzeti megelőző mechanizmusok kötelezettségeként határozza meg a jelentésben foglalt ajánlások megvalósulásának elsősorban az utóvizsgálatokon keresztül történő ellenőrzését.⁵ Az utóvizsgálatok fókuszában azok a szempontok állnak, amelyekkel kapcsolatban a korábbi látogatások a legtöbb kockázatot tárták fel.

Az SPT álláspontja szerint a nemzeti megelőző mechanizmus nem csak írásbeli, hanem szóbeli párbeszédet is kell, hogy folytasson az általa javasolt intézkedések címzettjeivel, például rendszeres találkozókat, konferenciákat vagy munkacsoportok formájában.⁶ A rendszeres személyes kapcsolattartás során lehetőség nyílik részletesen elmagyarázni a vizsgálat megállapításait. A folyamatos párbeszéd révén erősödik az NMM és a címzettek közötti együttműködés és bizalom, valamint a címzettek hajlandósága, hogy végrehajtsák a jelentésben leírt ajánlásokat.

A látogatásokról, így az utóvizsgálatról szóló jelentéseket – főszabály szerint – a nyilvánosság számára is hozzáférhetővé kell tenni. Ezen túlmenően a nemzeti megelőző mechanizmus éves tevékenységéről szóló jelentés tartalmazza a korábbi éves jelentésekben foglalt ajánlások utóvizsgálatát.⁷

Az utóvizsgálat további eszköze lehet a jogszabályok véleményezése vagy javaslat jogszabályok módosítására, megalkotására. E feladatok elvégzésére az Ajbt. 2. § (2) bekezdése ad lehetőséget, amelynek értelmében az alapvető jogok biztosa véleményezi a feladat- és hatáskörét érintő jogszabályok tervezetét, [...] valamint javaslatot tehet az alapvető jogokat érintő jogszabályok módosítására, megalkotására, illetve nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerésére.

Az NMM-hez érkező egyéni panaszok is rávilágíthatnak olyan problémákra, amelyekre nem derült fény a helyszíni látogatás során, így egy utóvizsgálat számba veheti e szempontokat is.⁸ Fontos megjegyezni, hogy az alapvető jogok biztosa nem a nemzeti megelőző mechanizmus feladatainak ellátása, hanem az általános alapjogvédelmi kötelezettsége körében vizsgálja az egyéni panaszokat.⁹

A látogatás vezetője: dr. Sárközy István, jogász

A látogatás résztvevői: dr. Gilányi Eszter, jogász, pszichológus
dr. Rostás Rita, pszichológus, pedagógus

A látogatás időpontja: 2016. június 28-29.

⁵ Ld. Értékelési útmutató 33. pont.

⁶ Ld. Értékelési útmutató 34. pont.

⁷ Ld. Értékelési útmutató 35. pont.

⁸ Boltzmann-Bristol tanulmány 60. o.

⁹ Lásd az Alaptörvény 30. cikk (1) bekezdését.

2. Előzmények

2.1. Az alapvető jogok biztosának korábbi vizsgálata

Az NMM 2015. március 24-25-én látogatott a Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetébe (a továbbiakban: Intézet).¹⁰ A látogatás feltárta, hogy az intézmény elnevezése nem volt összhangban az ott elhelyezett fogvatartottak összetételével, ugyanis jóval több nagykorú fogvatartott volt elhelyezve, mint fiatalok. A jelentés kifogásolta a szektorrácsok elhelyezését, valamint a több helyen megviselt padlózat állapotát. Néhány megtekintett zárkában emeletes ágyak voltak.

A fogdakörlet zárkáiban rendelkezésre álló mozgástér nem érte el a jogszabályban meghatározott, személyenként hat négyzetmétert. Az NMM kifogásolta a zárkák megvilágítását és szellőzését is. A fogdakörlet több zárkájában egy betontömb volt a WC kagyló, amelyek fölött balesetveszélyesen kiálltak a csaptelepek. A fogdakörlet zárkáinak falai is rendkívül leromlott állapotban voltak. A fogvatartottak arra panaszkodtak, hogy a zárkákban csótányok és poloskák tanyáznak.

Az NMM a látogatás során vizsgálta a Büntetés-végrehajtás Központi Kórházának (a továbbiakban: Kórház) épületében található szállítózárkát („csurma”) is. A „csurma” egyik zárkájába olyan sok fogvatartottat zsúfoltak be, hogy nem jutott mindenkinek ülőhely. A dohányzási tilalom ellenére a helyiségben több fogvatartott dohányzott.

A fogvatartottak arról számoltak be, hogy a személyi állomány tagjai bántalmazzák őket. A fogvatartottakkal készített interjúkból kiderült, hogy a fogvatartottak egymás sérelmére követtek el fizikai és/vagy szexuális bántalmazást.

A fogvatartottak különbözőképpen látták a személyi állomány velük való kommunikációját. Egy részük pozitívan értékelte a reintegrációs tisztek viselkedését, míg másik részük elégedetlenségének adott hangot. A látogatás során a látogatócsoport tagjai hallották, hogy a személyi állomány tagjai rasszista és szexista kifejezéseket használtak.

Az Intézet a korábbi látogatás időpontjában nem rendelkezett kondicionálóteremmel.

A látogatásról szóló jelentés szerint kevés volt a pszichológus, így a személyi állomány szupervíziója sem biztosítható hatékonyan.

A látogatás tapasztalatainak eredményeként javasolt intézkedések megvalósítása érdekében a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka vizsgálatot indított az Intézetben. Az országos parancsnok elrendelte az állományszervezési táblázat oly módon történő átszervezését, hogy további orvosi és pszichológusi státuszokat lehessen biztosítani. A BVOP gazdasági szakterülete részére meghatározta, hogy dolgozzon ki terveket az Intézet szükséges átalakításához és bővítéséhez. Az Intézet parancsnoka útján gondoskodott arról, hogy a szállítózárkában még rövid ideig se legyen zsúfoltság, minden oda helyezett fogvatartottnak legyen ülőhelye, valamint a dohányzó és nemdohányzó vagy más fogvatartási kategóriába tartozó fogvatartottakat ne együtt helyezték el. A parancsnok minimalizálta a „csurmán” tartózkodás idejét és az ott elhelyezett fogvatartottak létszámát, valamint intézkedett kamerák felszereléséről.

A büntetés-végrehajtás országos parancsnoka utasította az Intézet vezetőjét, hogy a saját hatáskörben megoldható felújításokat végezze el a fogdakörleten, különös tekintettel a megfelelő szellőzés, világítás és vízellátás biztosítására. A BVOP felhívta a parancsnok figyelmét, hogy a fiatalok esetén a magánelzárás büntetést kizárólag indokolt esetben alkalmazza.

A jelentésben leírt fogvatartotti bántalmazásokkal kapcsolatban a BVOP feljelentés tételére utasította az Intézet parancsnokát. Az országos parancsnok kifejtette, hogy a személyi állomány verbális és fizikai agressziójának felismerése és kezelése érdekében a felvételi eljárás során és időszakosan is pszichikai alkalmassági vizsgálatokra kerül sor. Kiemelt figyelmet fordítanak a személyi állomány folyamatos monitorozására, továbbá stresszkezelő és érzékenyítő

¹⁰ Ld. az AJB-1423/2015. számú jelentést.

tréningeket szerveznek a személyi állomány részére. A fogvatartottak közötti erőszakos cselekmények megelőzésére és megakadályozására az Intézet intézkedési tervet dolgozott ki.

A büntetés-végrehajtás országos parancsnoka kifejtette, hogy a fogvatartottak részére sport- és kulturális foglalkozásokat szerveznek az Intézetben, sportversenyeken és színházi előadásokon vehetnek részt.

Az Intézet parancsnoka valamennyi fogvatartott esetében felfüggesztette a magánelzárás fenyítés és az elkülönítés végrehajtását, a fogdarészleg kiürítését követően megkezdődött a zárkák felújítása. A parancsnok intézkedett, hogy a zárkába nagyobb fényerejű világítótesteket szereljenek fel. 2015-ben több alkalommal került sor teljes kártevőirtásra, ezért a kártevők száma jelentősen csökkent az Intézetben. A büntetés-végrehajtás országos parancsnoka utasította a parancsnokot, hogy vizsgálja meg a jelzőrendszer kiépítésének lehetőségét a fogdakörlet zárkáiban.

A Büntetés-végrehajtás Központi Kórházával kapcsolatos jelentésre adott válaszában a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka kifejtette, hogy egy további pszichológusi státusz került engedélyezésre a személyi állomány szupervíziójának biztosítására.

3. Tényállás és megállapítások

3.1. Szervezeti átalakítások, szervezetfejlesztés

Minden „fiatalkorút, akít azért fosztanak meg a szabadságától, mert köztörvényes bűncselekmény elkövetésével vádolják, vagy emiatt ítélték el, olyan fogvatartási helyszínre kell vinni, amelyet kifejezetten az ő korosztálya számára terveztek, ezeken a helyeken a rezsimit az ő szükségleteihez kell igazítani, a személyzetet pedig ki kell képezni a fiatalkorúakkal való bánásmódra.”¹¹

Az Intézet parancsnoka beszámolt arról, hogy a Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetéből 2016. május 1-jén vált ki, és kezdte meg működését a Tököli Országos Büntetés-végrehajtási Intézet. Az NMM 2015. évi látogatásáról készült jelentés is közrejátszott a két büntetés-végrehajtási intézet szétválásában. A két intézetnek közös parancsnoka van, azonban a Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetének nincs parancsnokhelyettese. Az Intézet gazdálkodással összefüggő feladatait a Tököli Országos Büntetés-végrehajtási Intézet látja el.

Az Intézet szervezeti és működési szabályzata (a továbbiakban: SZMSZ) 2016. október 15-étől hatályos. A Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete parancsnokának közvetlen alárendeltségébe tartozik a büntetés-végrehajtási osztály és a pszichológiai osztály.

A Tököli Országos Büntetés-végrehajtási Intézet parancsnokának közvetlen alárendeltségébe tartozik – többek között – a parancsnok-helyettes, a gazdasági vezető. A parancsnok-helyettesnek van közvetlenül alárendelve a biztonsági osztályvezető, a büntetés-végrehajtási osztályvezető, a nyilvántartási osztályvezető, a pszichológiai osztályvezető és az egészségügyi osztályvezető.

A két intézet között jelentős személyi állománycsere zajlott le, amely nem járt elbocsátásokkal. Az Intézetben létrehoztak egy büntetés-végrehajtási osztályt, amelynek a vezetője választotta ki a fiatalkorúakkal foglalkozó személyi állomány tagjait. A felnőtt korúaktól a fiatalkorú fogvatartottakhoz átkerülő reintegrációs tisztek már korábban rendelkeztek fiatalkorú fogvatartottak bánásmódjával kapcsolatos tapasztalattal. Az átalakítással nőtt a reintegrációs tisztek száma, gyakoribbá váltak a napközbeni ellenőrzések, és lehetőség nyílt arra, hogy az egyes fogvatartottakkal hosszabban beszélgethessenek, így jobban megismerjék a problémáikat. A fogvatartottak pozitív tapasztalatokról számoltak be a személyi állomány tagjainak cseréjével kapcsolatban.

A személyi állomány részére rendszeresen értekezleteket tart a parancsnok a közös célok meghatározása és megvalósítása miatt.

¹¹ Lásd a CPT 9. általános jelentésének [CPT/Inf (99) 12] 28. pontját.

A parancsnok – figyelembe véve az elkülönítés szabályait – célként határozta meg a szektorrácsok leszerelését, amelynek eredményeként átláthatóbb körletek jöttek létre. Ez a körletfelügyelők munkáját is megkönnyíti.

A szervezetfejlesztésről mind a fogvatartottak, mind a személyi állomány tagjai pozitívan nyilatkoztak. A személyi állomány tagjaival készült interjúk szerint a dolgozók motiváltabbak, ami közvetlenül hozzájárul a kiégés megelőzéséhez.

A CPT 11. általános jelentésének¹² 26. pontjában kifejtette, hogy a humánus börtönrendszer alapköve mindig is a jól megválogatott és képzett börtön személyzet lesz, akik tudják, hogyan tanúsítsanak megfelelő magatartást a fogvatartottakkal való kapcsolatukban, és a foglalkozásukat nem egyszerűen megélhetésnek, hanem hivatásnak tekintik. E hivatás fő meghatározójának a fogvatartottakkal való pozitív viszony kiépítését kell tartani.

A szervezetfejlesztés hozzájárult a személyi állomány motiváltságának előmozdításához, amely révén megelőzhető a fogvatartottakkal szembeni rossz bánásmód.

3.2. Létszámadatok

Az Intézet teljes befogadóképessége 218 személy. 2016. június 28-án az Intézetben összesen 149 fogvatartott volt elhelyezve, közülük 120 fiatalkorú és 11 nagykorú volt jelen. A fiatalkorú fogvatartottakra vonatkozó telítettség 55,3%-os volt. A gyógyító-terápiás csoportban 3, a pszichoszociális csoportban 11, drogpreevenciós részlegen 3 fogvatartott volt.

2016. június 29-én 142 fogvatartott volt az Intézetben, közülük 116 fiatalkorú és 7 nagykorú volt jelen. A gyógyító-terápiás csoport, a pszichoszociális csoport és a drogpreevenciós részleg létszámadatai megegyeztek az előző nappal. A fiatalkorúakra vonatkozó intézményi telítettség 53,5% volt.

A két intézmény szétválásával pozitív irányban változott a fiatalkorúak telítettségi mutatója. A 2015 márciusában tett NMM látogatáskor ez a mutató 72,8% volt. A 2015. évi NMM látogatás szövege tette, hogy az Intézet neve ellentmondott az ott elhelyezett fogvatartotti összetételnek, mivel jelentősen nagyobb a nagykorú fogvatartottak létszáma.

A Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetének állománytáblája szerint¹³ vezető 1 személy volt¹⁴, a büntetés-végrehajtási osztályon 44, a pszichológiai osztályon 4 személy dolgozott, vagyis az Intézet teljes személyi állománya 49 főből állt.

A Tököli Országos Büntetés-végrehajtási Intézet állománytáblázata alapján¹⁵ a vezetői törzsbe 3 fő, a vezetői közvetlen csoportba 5 fő, a személyügyi és szociális osztályhoz 9 fő, a biztonsági osztályhoz 70 fő, a gazdasági osztályhoz 59 fő, az informatikai osztályhoz 7 fő, az egészségügyi osztályhoz 14 fő tartozik, az összesítő szerint a teljes dolgozói létszám 251 főt tesz ki.

A látogatócsoport tagjai 35 fogvatartottal készítettek interjút, továbbá a személyi állomány 14 tagjával beszéltek.

A CPT. 2. általános jelentésének¹⁶ 46. pontjában kifejtette, hogy a túlszűfoltosság olyan probléma, amely közvetlenül a CPT megbízatásához kapcsolódik. Kedvezőtlenül érinti a büntetés-végrehajtási intézetek tevékenységét, ha ott több fogvatartott kerül elhelyezésre, mint ahányra eredetileg tervezték. A túlszűfoltosság rontja az életminőséget, továbbá embertelen vagy megalázó körülményeket is teremthet.

A CPT. 7. általános jelentésének¹⁷ 12. pontjában hangsúlyozza, hogy a túlszűfoltosság gyakran azokban a börtönökben a legsúlyosabb, ahol az előzetes letartóztatásban lévőket helyezik

¹² CPT Inf (2001) 16.

¹³ 2016. április 1-jétől érvényes.

¹⁴ A Tököli Országos Bv. Intézet parancsnoka tölti be.

¹⁵ 2016. április 1-jétől érvényes.

¹⁶ CPT/Inf (92) 3.

¹⁷ CPT/Inf (97) 10.

el. A CPT megállapítása szerint vannak olyan országok, ahol ez a probléma a teljes büntetés-végrehajtási rendszert sújtja. A 13. pontban a CPT kifejtette, hogy a túlszűfolttság kényelmetlen és nem higiénikus elhelyezést is jelent, a magánélet folyamatos hiányát idézi elő, amely fokozott feszültséget és gyakoribb erőszakot okoz.

Megállapítom, hogy a két intézet szétválásának eredményeképp az Intézet elnevezése összhangba került az ott elhelyezett fogvatartottak összetételével, valamint javult a fiatalok elítéltek intézményi telítettségi mutatója. Az intézkedés teljesítette a 2015. évi NMM jelentés azon javaslatát, hogy az Intézetben – az elnevezésének megfelelően – fiatalok fogvatartottak legyenek többségben.

3.3. Fogdakörlet

A fogdakörleten a látogatás első napján 8 fogvatartott – köztük 5 fő fiatalok – volt. Fiatalok közül 2 fegyelmi elkülönítésben, 2 biztonsági elkülönítésben, további 3 nagykorú is biztonsági elkülönítésben volt.

A fogdakörlet bal szárnyát lezárták, a zárak ajtóin „használaton kívül” felirat volt olvasható. A baloldali szárnyon található zárakat kifestették, porcelán WC-csészéket és mosdókagylókat helyeztek el bennük. Amint a nyílászárókat nagyobb méretűre cserélik, a fogdakörlet összes zárakja használatba vehető lesz.

A jobb szárnyon található 13 zárakban rozsdamentes WC-kagylókra cserélték a korábbi WC-csészéket. Két zárak méretei a következőképpen alakultak: $1,64 \times 3,7 \text{ m} = 6,06 \text{ m}^2$; $3,61 \times 1,54 \text{ m} = 5,55 \text{ m}^2$. A zárak falait levésték, így vált elérhetővé a személyenként 6 m^2 alapterület az egyes zárakban.

A rendelkezésekre bocsátott kárbejelentő lapok és javítási igazolások szerint 2016 januárjában és februárjában a fogdakörlet radiátorcsöveinek burkolása és festése megtörtént, valamint a zárakban és a folyosókon lámpatest- és fénycsőcserét hajtottak végre. 2016 áprilisában a fogdakörlet összes zárakjában minden WC-ről és kézmosóról eltávolították a szennyeződést és festéket. Az összekarcolt zárakajtókat lecsiszolták, lemázolták, a zárakfalakat lemeszelték, az ajtózárakat megjavították. Emellett a leggyakoribb javítások között szerepelt a törött ablakok cseréje, csapok, lefolyók javítása, elektromos és hegesztési munkálatok, átütött fal falazása, összetört WC-csésze cseréje.

A parancsnok tájékoztatót, hogy jelzőrendszert azért nem építettek ki, mivel nem volt biztosított az anyagi fedezet. Hozzátette, hogy a fogvatartottak egyéb módon is jelezhetnek (szóban vagy kopogással) a körletfelügyelőnek, aki köteles időben reagálni a fogvatartott jelzésére.

A fogdakörleten elhelyezett fogvatartottak az interjúk során elmondták, hogy általában akkor kerülnek a fogdára, ha nézeteltérésük van a zárkatársakkal, kiközösítik őket. Nem akartak visszakerülni a körlet szintre, mivel a „fiatalok nagyon pörögnek” és „nem akarnak balhét”. A fogdára kerülés egy menekülési lehetőség a bántalmazó közegből. Erre utaltak az egyik fogdán lévő fogvatartott karján lévő friss falcolás nyomai. A szuicid szándék jeleit mutatja az összekarcolt ajtó és bútorzat. A fogdakörlet felújítása során az összekarcolt zárakajtókat lecsiszolták és lemázolták.

A fogdára kerülés egyik leggyakoribb módja, hogy a fogvatartott „betagadja a szintet” (nem megy be egyik zárakba se) vagy „betagadja a munkát” (megtagadja a munkavégzést). Az első esetben biztonsági elkülönítést alkalmaznak, ilyenkor 5 óra és 21 óra között elveszik tőlük az ágymatracot – alváshoz visszakapják –, az egyik fogvatartott elmondása szerint. Ezért „érdemesebb” például betörni az ablakot, mert ebben az esetben fegyelmi elkülönítésbe kerül és megtarthatja a matracot a zárakban.

A fogvatartottak elmondták, hogy a fogdakörleten szolgálatot teljesítő személyi állomány tagjai toleránsabbak és empatikusabban viselkednek velük, mint a többi szinten dolgozó körletfelügyelők. Az étel minőségét és mennyiségét többségében megfelelőnek találták a fogvatartottak, csak néhányan adtak hangot az ezzel kapcsolatos elégedetlenségüknek.

A szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet (a továbbiakban: IM rendelet) 121. § (1) bekezdése szerint a zárkában vagy a lakóhelyiségben elhelyezhető létszámot úgy kell meghatározni, hogy minden elítéltre hat köbméter légtér, és férfi elítélt esetén legalább három négyzetméter, női elítélt és fiatalkorú esetén három és fél négyzetméter mozgástér¹⁸ jusson. Ugyanezen szakasz (2) bekezdése szerint a mozgástér meghatározása szempontjából a zárka, vagy a lakóhelyiség alapterületéből az azt csökkentő berendezési és felszerelési tárgyak által elfoglalt területet figyelmen kívül kell hagyni. Az IM rendelet 121. § (3) bekezdése értelmében egyéni elhelyezés esetén a zárka vagy lakóhelyiség alapterületének el kell érnie a hat négyzetmétert.

A CPT 21. általános jelentésének¹⁹ 58. pontjában kifejtette, hogy a magánőrizetre használt zárkáknak ugyanazon minimumszabályoknak kell megfelelniük, mint amelyek a többi körletre érvényesek. A magánzárkák legyenek megfelelő méretűek, jusson be természetes fény, emellett legyen a zárkákban mesterséges megvilágítás is. Alapvető követelmény a megfelelő fűtés és szellőzés. Olyan eszköz is szükséges, amely lehetővé teszi a kommunikációt az őrszeméllyel. További előírás, hogy megfelelő berendezéseknek kell lenniük a fogvatartottak természetes szükségleteinek kielégítésére mindenkor kulturált körülmények között, és lehetőség a zuhanyozásra legalább olyan gyakorisággal, mint a normál rezsimben fogvatartottaknak.

Megállapítom, hogy a fogdakörlet zárkáinak felújítása eleget tett a 2015. évi jelentésben szereplő azon javaslatoknak, amely szerint a zárkákban a megfelelő szellőzést, megvilágítást, valamint a jogszabályban előírt mozgásteret biztosítani kell.

Sajnálatos, hogy a fogvatartottak továbbra is csak szóban vagy kopogással jelezhetnek az őrszemélyzetnek. A jelzőrendszer kiépítésére vonatkozó ajánlásomat továbbra is fenntartom.

3.4. Szállítózárka („csurma”)

A „csurmán” is érzékelhető volt a felújítási munkálatok eredménye. A zárkákat újrafestették, kicserélték a WC-csészéket és az ajtókat, továbbá új padokat helyeztek el bennük. A fogvatartottak elkülönítése (fiatalkorú-nagykorú, női-férfi, előzetes letartóztatásban lévő-elítélt fogvatartottak) az 5 felújított zárkában történik. A szállítózárkába nem vihető be dohánytermék, így valószínűsíthető a nemdohányzók védelmére – a dohányzó és nemdohányzó fogvatartottak elkülönítése emiatt nem szükséges. A zárkába annyi fogvatartottat helyeznek el, hogy mindenkinek jusson ülőhely.

A zárkába személyi és vagyonvédelmi okokból kamerákat szereltek fel. A korábban rendelőként használt helyiség átalakításával a dolgozó fogvatartottak számára hoznak létre vizesblokkot. A „csurmán” külön öltöző van kialakítva.

A látogatás idején a „csurmán” két női fogvatartott tartózkodott, akik a szállítás körülményeire és a kísérő őrk viselkedésére panaszkodtak.

Megállapítom, hogy a további padok beszerelésével az ülőbelyek hiányából eredő, valamint a dohányzók és nemdohányzók elkülönítésével összefüggő vizsgálat megkezdődött.

3.5. Bánásmód: fogvatartottak, személyi állomány

A fogvatartottak többsége elmondta, hogy normális a viszonya a reintegrációs tisztekkel és a körletfelügyelőkkel. Ha tisztességesen viselkednek, akkor az őrk is hasonlóképp bánnak velük.

Néhány fogvatartott említette, hogy a befogadó (vagy felkészítő) zárkában fogvatartott társaik fejre mért rúgásokkal, ütlegetéssel bántalmazták őket. Egyikük elmondta, hogy őt este, a

¹⁸ Az IM rendelet 2017. január 1-jétől hatályos változata szerint „élettér”.

¹⁹ CPT/Inf (2011) 28.

zárkaajtó zárása után bántalmazták; másfél hétig tűrte a sanyargatást. Nem bírta tovább, szólt és civil kórházba vitték. A bántalmazások miatt egyre jobban kezdett félni az emberektől, „remegek, elég, ha felém nyúlnak, kezet akarnak fogni, már rettegek”. Egy másik fogvatartott fejébe tapostak és felszakadt a szeme mellett a bőr, össze kellett varrni a sebet. „Ütni hívták”, de nem állt ki a másik ellen, ekkor támadtak neki. A földre került és megtaposták.

Az egészségügyi osztályon átadófüzetben rögzítik a körleteken történt rendkívüli eseményeket. Az egyik bejegyzés szerint a fogvatartott körlettakarítás után elcsúszott a fürdőben és beütötte az orrát. Jegyzőkönyv is készült az esetről. A fogvatartott tagadta, hogy bántalmazták volna, ugyanakkor a külsérelmi nyomok alapján nem zárható ki a bántalmazás lehetősége, ezért az ügyeletes tiszt látélet felvételét kérte. Egy másik esetben a fogvatartott arcon rúgta zárkatársát. Látéletet vettek fel és a sebészetre küldték a fogvatartottat. Egy harmadik esetben a fogvatartott egy másik büntetés-végrehajtási intézetből érkezett és elmondása szerint ott sérült meg; látélet felvételére került sor.

A vezető reintegrációs tiszt elmondta, hogy a konfliktusok kezelésére elkezdtek alkalmazni egy kvázi-mediációs eljárást, amelyben az érintettek, a nevelő és a vezető reintegrációs tiszt vesznek részt.

Felhívom a figyelmet, hogy az „őrszemélyzet feladata a fogvatartottak őrzésében arra is kiterjed, hogy megvédjék őket más fogvatartottaktól, akik kárt akarnak tenni bennük.”²⁰ A befogadó (felkészítő) zárkán történt fogvatartotti bántalmazások az Alaptörvény III. cikke (1) bekezdésében meghatározott embertelen bánásmóddal összefüggő visszaállást okoznak, így azokat mielőbb meg kell szüntetni.

A 2015-ös NMM jelentés kifogásolta a személyi állomány tagjainak rasszista és szexista szóhasználatát. A személyi állomány részére oktatási anyag készült a szexizmus és rasszizmus fogalmáról és típusairól, a jellemző magatartási formákról.

A 2015. évi jelentésben kértem az Intézet parancsnokát, hogy intézkedjen annak érdekében, hogy a fogvatartottakkal szembeni rossz bánásmód és a fogvatartottak közötti erőszak ne fordulhasson elő. Intézkedési terv készült²¹ a fiatalok fogvatartottak állami vagy magántulajdon rongálás cselekmények megelőzése, egymás sérelmére elkövetett erőszakos cselekmény megelőzése, visszaszorítása céljából. Az intézkedési terv kitér arra, hogy biztosítani kell a fiatalok fogvatartottak sportolási és szabad levegőzési lehetőségét, különös tekintettel az egészséges testi, lelki fejlődésükre. A fogvatartottak kötelesek részt venni a heti rendszerességgel megtartott irányított sportfoglalkozásokon. A sportfoglalkozások során kiemelt figyelmet kell fordítani a fiatalok fogvatartottak testi edzettségére és a fiatalok sajátosságából eredő energiák hatékony lekötésére.

A fogvatartottak elleni erőszak, rossz bánásmód megelőzésével kapcsolatban több oktatáson vehettek részt a személyi állomány tagjai. Stresszkezelő tréninget tartottak 6 személy részvételével, „Kilépés a kiegészítő csapdájából” című képzésen 12 fő, ebből 7 körletfelügyelő vett részt; az „Urald a helyzetet” oktatáson 12 személy, köztük 7 körletfelügyelő volt jelen. 2016 szeptemberében került megtartásra a „Fokozd a hajtóerőt” elnevezésű képzés, amelyre 7 reintegrációs tiszt jelentkezett.

Az intézkedési terv külön pontban határozza meg a zárkák ellenőrzését különös tekintettel azon fogvatartottakra, akik egymás sérelmére követtek el erőszakos cselekményt. A berendezési tárgyak mellett fokozott figyelemmel kell ellenőrizni a fogvatartottak testfelületét, továbbá fel kell mérni a viktimizációs jegeket, a zárkán belüli erőviszonyokat. Az intézkedés végrehajtása során kiemelt figyelmet kell fordítani ezen események megelőzésére, az esetelegesen elkövetett sérelmek felderítésére vagy azok folytatására.

Az egészségügyi szakterület dolgozói számára az intézkedési terv meghatározza, hogy fokozottan ellenőrizzék a fogvatartottak testfelületét külsérelmi nyomok felderítése érdekében a

²⁰ Lásd a CPT. 11. általános jelentésének [CPT/Inf (2001) 16] 27. pontját.

²¹ 2016. április 1. és 2016. július 31. napjáig terjedő időszakra.

rendelések, gyógyszerosztások és szemlék során. Különös figyelmet kell fordítani a sérülések jellegére, azok keletkezésének körülményeire, a sérülés jellege és a keletkezés körülményei között fennálló esetleges ellentmondás felderítésére.

Az intézkedési tervben meghatározott ellenőrzések tapasztalatait osztályvezetői értekezlet keretében kell háromhavonta feldolgozni és értékelni.

Megállapítom, hogy a 2015. évi NMM jelentésnek a fogvatartottakkal szembeni rossz bánásmód és a fogvatartottak közötti erőszak csökkentését, valamint a szexista és rasszista kifejezések mellőzésére vonatkozó javaslatai teljesültek.

A látogatócsoport tagjai fültanúi voltak annak, hogy a személyi állomány egyik tagja cinikus megjegyzést tett egy fogvatartottakkal kapcsolatban: „Mit akar ez itt megint?”. A személyi állomány egy másik tagja jelentéstételi kötelezettségével összefüggésben elmondta, hogy a bántalmazás gyanúját természetesen jelzi, azonban hogy a későbbiekben mi történik a fogvatartottal, azt „nem tudja és nem is érdekli”.

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 10. cikk 1. pontja értelmében a szabadságuktól megfosztott személyekkel emberségesen és az emberi személyiség veleszületett méltóságának tiszteletben tartásával kell bánni.

A Büntetés-végrehajtási Szervezet Etikai Kódexének III. 1. pontja szerint minden fogvatartással kapcsolatos tevékenységet az egyéni emberi értékek tiszteletben tartása, a fogvatartottak nemzeti vagy nemzetközi jogszabályokban rögzített jogai biztosításával kell végrehajtani. Az emberi tisztelet és a tisztességes bánásmód megilleti a fogvatartott családtagjait és hozzátartozóit is a velük való szakmai érintkezés során. A III. 4. pont értelmében a személyi állomány tagjainak tartózkodniuk kell mindennemű megkülönböztetéstől a munkájuk végrehajtása során, és minden rendelkezésre álló eszközzel meg kell akadályozniuk, hogy más személyek a diszkrimináció eszközével élhessenek.

A személyi állomány tagjainak ilyen viselkedése nem egyeztethető össze az Etikai Kódexszel, továbbá alkalmas az Alaptörvény III. cikk (1) bekezdésében meghatározott megalázó bánásmóddal összefüggő visszásság előidézésére.

Több fogvatartott egybehangzóan állította, hogy a bekerüléskor a többiek „felkóstolják őket” és „ütniük kell magukért”, annak érdekében, hogy a fogvatartott-társaik későbbi zaklatását elkerüljék. „Nehéz elkerülni a konfliktusokat, előbb-utóbb belekötnek az emberbe.”

A körletre való bekerüléskor már létezik egyfajta hierarchia a fogvatartottak között. A fogvatartottak elmondása szerint van néhány társuk – az ún. „körletmenők” –, akik tiszteletet vívtak ki maguknak például testi erőfölényükkel, „ők viszik a szintet”, sorban őket követik a „zárkamenők”. Ha valaki „nem áll be a sorba”, vagy a bántalmazást jelenti az őrnöknek, árulónak („vamzer”) nevezik. A hierarchia alá kerülnek azok, akik nem tudnak vagy nem akarnak kiállni magukért, így „alattvaló” vagy „csicska” lesz belőlük. Kiszolgáltatott helyzetbe kerülhet az is, aki „nem tud adni a közösbe”, azaz ha csomagot kap, abból nem tud beleadni ételt, dohányt vagy kávé a zárkátársak közös készletébe. Az egyik fogvatartott azért keveredett nézeteltérésbe a zárkátársaival, mert nem volt cigarettája, nem tudott adni a közösbe. Erre a többiek azt válaszolták, hogy „nem fogják eltartani”. Több fogvatartott elmondta, hogy a zárkában legtöbbször közös minden, „egymásra vannak utalva”.

2015. június 1. és 2016. május 31. közötti időszakban a rendkívüli eseményjelentő naplóba a következő, fiatalos fogvatartottak sérelmére elkövetett cselekményeket jegyezték be. A naplóba bejegyzik az összes, Intézetben megtörtént rendkívüli eseményt.

5 esetben súlyos testi sértés, 2 esetben könnyű testi sértés magánindítványra, 1 esetben aljas indokból elkövetett könnyű testi sértés, 2 esetben kényszerítés, 1 esetben szexuális kényszerítés, 2 esetben szexuális erőszak.

A CPT 6. általános jelentésének²² 15. pontjában hangsúlyozza, hogy a megfélemlítés és a fizikai bántalmazás veszélye az őrizetbe vételt közvetlenül követő időszakban a legnagyobb. Következésképpen a méltánytalan bánásmóddal szembeni alapvető védelemnek számít az, hogy a rendőrségi őrizetbe kerülő személyeknek lehetőségük legyen ügyvédhez jutni ebben az időszakban. Ez a lehetőség visszatartó hatással lehet azokra, akik méltánytalanul akarnak bánni a fogvatartott személyekkel; továbbá az ügyvéd megfelelő helyzetben van ahhoz, hogy megtegye a szükséges intézkedéseket méltánytalan bánásmód esetén.

A látogatás tapasztalatai szerint a megfélemlítés és a fizikai bántalmazás veszélye a büntetés-végrehajtási intézetbe való bekerüléskor, a fogvatartottaknak a befogadó (felkészítő) zárkában történő elhelyezésekor a legnagyobb.

A CPT 11. általános jelentésének 27. pontja szerint a fogvatartottak közötti erőszakos cselekmények rendszeresen előfordulnak minden börtönrendszerben, széles skálán jelennek meg, a zaklatás enyhe formájától kezdve a nyílt megfélemlítésig és súlyos fizikai bántalmazásokig. A fogvatartottak közötti erőszak jelenségének megszüntetéséhez az szükséges, hogy a börtönszemélyzet alkalmas legyen arra, hogy a rendfenntartási és felügyeleti feladatait megfelelően láthassa el. A személyi állomány tagjainak figyelniük kell a rendbontás jeleire, határozottnak és megfelelően képzettnak kell lenniük ahhoz, hogy szükség esetén beavatkozzanak.

A CPT is rámutat, hogy minden büntetés-végrehajtási intézetben előfordulnak erőszakos cselekmények. A fogvatartottak elmondása szerint általában jónak mondható a viszonyuk a zárkatársaikkal és a személyi állomány tagjaival. Az interjúkból az derült ki, hogy a befogadó (felkészítő) zárkában fordult elő legtöbbször fogvatartottak közötti bántalmazás. A CPT kiemeli, hogy az őrszemélyzet feladata az is, hogy a fogvatartottakat megvédjék más fogvatartottaktól is. Ez megvalósítható gyakoribb zárkaellenőrzésekkel, vagy az egy zárkában elhelyezendő fogvatartottak körültekintő kiválasztásával. A szűrőpróbaszerűen kiválasztott esetek alapján megállapítható, hogy az egészségügyi személyzet jelzési kötelezettségének eleget tesz, ha a fogvatartottak bántalmazásának lehetőségét észleli.

3.6. Egészségügyi szakterület: pszichológiai ellátás, szuicid prevenció és alkalmazott módszerek; orvosi ellátás

3.6.1. Pszichológiai ellátás

A 2015. évi NMM látogatás során – intézményi továbbképzés miatt – nem volt lehetőség interjút készíteni a pszichológusokkal, ezért a pszichológusok munkáját az utóvizsgálat tárgyalja részletesen.

A fogvatartottakkal és a személyi állomány tagjaival 4 pszichológus foglalkozik. Az állományszervezési táblázat szerint az Intézet pszichológiai osztályán van 3 státusz (1 osztályvezető szakpszichológus, 1 szakpszichológus, 1 pszichológus). A Tököli Országos Büntetés-végrehajtási Intézet büntetés-végrehajtási osztályán van 1 státusz.

A 2015. évi NMM látogatás első napján – az intézetek szétválása előtt – 762 fogvatartott élt és 4 pszichológus dolgozott az Intézetben, vagyis egy pszichológusra 191 fogvatartott jutott. Az intézetek szétválását követően, az utóvizsgálat keretében végzett 2016. évi látogatás első napján 149 fiatalkorú fogvatartott tartózkodott és 3 pszichológus dolgozott az Intézetben, azaz egy pszichológus már csak 50 fiatalkorú fogvatartottal foglalkozott. A pszichológusok szerint a két intézet szétválása a feladatellátásban nem jelentett változást. Az a tény, miszerint az egész osztály a fiatalkorúak bv. intézetéhez tartozik, arra enged következtetni, hogy a vezetőség ily módon biztosította, hogy több egyéni vagy csoportos foglalkozást tartsanak a fiatalkorú fogvatartottak számára.

²² CPT/Inf (96) 21.

Megállapítom, hogy a szervezetfejlesztés révén csökkent az egy pszichológusra jutó munkateher mennyisége. A 2015. évi NMM jelentés ajánlása kapcsán ugyan nem nőtt a pszichológusi státuszok száma, de a pszichológusok munkatehernek csökkenése statisztikailag kimutatható.

A pszichológusok a fogvatartottak Intézetbe kerülését követően mindenkivel találkozhatnak csoportosan vagy egyéni beszélgetés keretében. A befogadás során kötelező felmérni a szuicid szándékot, amelyhez a Reménytelenség Skála kitöltését használják fel. Szükség esetén más fajta teszt felvételére is sor kerül. A befogadás során mindenkivel négy szemkört is beszélgetnek. A befogadást vagy egy-egy meghallgatást követően a pszichológus maga is dönthet úgy, hogy egy következő találkozás szükséges („ütemezett kontroll”). Heti rendszerességgel is létrejöhet ez, de jellemzőbb a kétheti találkozás. Ezek a találkozások nem tipikus terápiás foglalkozások, azonban egy-egy esemény mélyebb feldolgozása megtörténhet e módon is, vagy átmenetileg segítséget nyújthat a fogvatartottaknak. Ehhez hasonló módon, kéthetente megtartott beszélgetések során készítik fel például a fogvatartottat a szabadulásra.

A fogvatartottak szabadulásra felkészítését célzottan a két pártfogó végzi, akik 2015-ben kerültek az Intézetbe. A pártfogók mellett a pszichológusok is részt vehetnek a szabadulásra történő felkészítő beszélgetéseken. A munka során szorosan együttműködnek a reintegrációs tisztekkel. Az iskolai nevelő is közreműködik a szabadulásra felkészítésben.

A fogvatartottak maguk is kérhetnek meghallgatást a pszichológustól. Kérelmi lapon jelezhetik a fogvatartottak a pszichológusi meghallgatással kapcsolatos igényüket. A pszichológusnak a kérelem beérkezésétől számított 30 napja van arra, hogy a meghallgatásra sort kerítsen. Előfordulhat olyan eset is, hogy a 30 nap letelte előtt átszállítják a fogvatartottat vagy már nem aktuális a probléma megtárgyalása és a fogvatartott lemondja a meghallgatást. A fogvatartottak elmondták, hogy a pszichológusok elérhetőek, rendelkezésre állnak. Általában lelkesedéssel várták a pszichológussal való találkozást, amely során sokszor tudnak segíteni nekik. Rendkívüli esemény esetén azonnal fogadják a fogvatartottakat. Az azonnali ellátást a személyi állomány bármely tagja kezdeményezheti.

Leggyakrabban magánéleti problémákkal, veszteséggel, családi kapcsolattartási zavarral összefüggésben keresik a pszichológusokat. Sok fogvatartott nehezen viseli az intézeti körülményeket és ehhez kérnek segítséget. Fizikai és verbális támadás esetén is a pszichológusokhoz fordulnak a fogvatartottak. Bántalmazás esetén gyakran előfordul, hogy szégyellik a fogvatartottak, így a bántalmazás tényéről egy másik fogvatartott vagy reintegrációs tiszt jelzése alapján értesülnek a pszichológusok. Verbális támadás szinte minden fogvatartottat ér. A verbális agresszió azért is olyan gyakori, mert a fogvatartottak sok feszültségtől szabadulnak meg ilyen módon. Jellemző a szerepek váltakozása, vagyis a bántalmazott bántalmazóvá válik.

A foglalkozások egy része egyéni beszélgetés, amely során terápiás eszközöket használnak, de terápiát nem folytatnak. Az egyéni beszélgetések keretében folyik tanácsadás, konzultáció, mentálhigiénés gondozás, krízisintervenció, szuicidprevenció. A bizalmas négy szemkörti beszélgetéseket a körleteken például a reintegrációs tisztek szobáiban vagy a kultúrtermekben tudják biztosítani. A pszichológusok jelen vannak a körleteken is, így fontos információkhoz jutnak a fogvatartottak egymással szembeni viselkedéséről, valamint a fogvatartottak és a személyi állomány viszonyáról.

A pszichológusok egyéni foglalkozások mellett csoportfoglalkozásokat is tartanak. A csoportfoglalkozásokon megfigyelhető, hogy egy fogvatartott hogyan viselkedik társaival, mennyire tud együttműködni másokkal, milyenek a reakciói csoportos helyzetekben. A gyógyító-terápiás részlegén kéthetente tartanak csoportfoglalkozást, emellett egyéni meghallgatások is folynak. A pszichoszociális részlegén kéthetente van csoportfoglalkozás és a viziteken jelen vannak a pszichológus munkatársak. A drogprenveciós részlegén hetente strukturált, tematikus csoportfoglalkozásokat tartanak. A K-körleten (a HIV-pozitív fogvatartottakat helyezik el itt, a látogatás nem érintette ezt a körletrészt) is jelen vannak a pszichológusok kéthetente a viziten.

A pszichológusok a személyi állomány tagjaival is foglalkoznak. Kétévente időszakos szűréseken kell részt venniük a személyi állomány tagjainak, míg a műveleti csoport évente esik át

a szűréseken. A próbaidő alatt többször is találkoznak a pszichológusok a dolgozókkal. A beszélgetések során személyiségtesztet töltenek ki és kockázatértékelési lapot használnak. Az egyik pszichológus elmondta, hogy roppant fontosnak találja a személyi állomány tagjaival való foglalkozást, mivel e módon is hatással lehet arra, hogy miként bánnak a fogvatartottakkal. A bánásmód akkor lehet megfelelő, ha a személyi állomány tagjai kiegyensúlyozottak. Ha a pszichológus úgy ítéli meg, hogy a szolgálatot teljesítők fáradtak vagy kiegész jelei mutatkoznak, beszélgetést kezdeményez velük.

Pszichiáter kéthetente látogat az Intézetbe, emellett folyamatos kapcsolatot tartanak vele a pszichológusok.

A pszichológiai osztály dolgozói számára rendszeresek a továbbképzések. 2016 februárjában motivációs interjúval kapcsolatos továbbképzésen vett részt egyikük. 2015-ben több konferencián részt vett, valamint előadást tartott stresszkezelés témakörben a személyi állomány és mások részére is.

2015. március 23. és 27. között az Intézet teljes személyi állománya összevont oktatáson vett részt. A pszichológiai osztály tagjai kiegész prevenciót, kommunikációs és csapatépítő gyakorlatokat tartottak, valamint stresszkezelő technikákat oktattak.

A pszichológiai osztály részére az osztályvezető az addikciókról és a mediációs technikákról tartott előadást. A pszichológusok számára a kommunikációs és csapatépítő gyakorlatokat, a stresszkezelő technikákról szóló oktatást külső előadó tartotta.

A 2015. évi oktatási tervben a pszichológiai osztály részére a következő témájú oktatásokat írták elő: A stresszkezelő tréningen alkalmazott gyakorlatok és technikák; A kreatív terápiák alkalmazási lehetőségei a fogvatartottakkal való pszichológiai munka során; Mentálhigiénés tanácsadás a személyi állománytagok részére; A szociális készségfejlesztő terápiák alkalmazási lehetőségei a fogvatartottakkal való pszichológiai munka során.

A 2016. év I. féléves oktatási tervben a pszichológiai osztálynak tartott oktatások – a 2015. évben megtartott témák mellett – kiegészültek a „sziucidprevenció jelentősége, speciális feladatok a bv.-ben” című előadással. A 2016. év II. félévben megtartott oktatásai között szerepel „A rasszizmus és szexizmus káros következményei. A fogvatartotti 'Segélyhívó' jelzés felismerése, jelentősége” című előadás, amelyet a pszichológiai osztály vezetője tartott meg.

A pszichológiai osztály munkatársaival készített interjúk és a rendelkezésemre bocsátott dokumentumokból megállapítható, hogy az osztály dolgozói intenzíven részt vesznek mind a fogvatartottak, mind a személyi állomány által jelzett problémák megoldásában egyéni és csoportos foglalkozások keretében. A látogatás a pszichológusi ellátás kecsán alapvető joggal összefüggő visszafüggettség utaló körülményt nem észlelt.

3.6.2. Orvosi ellátás

Az orvos főfoglalkozásként az egyik közeli településen háziorvosként dolgozik. Az Intézetben heti három alkalommal rendel és hetente egyszer az üzemorvosi teendőket is ellátja. A fogvatartottak leggyakoribb panaszai közé tartoznak a mozgásszervi és felső légúti panaszok és testi sérülések. Utóbbiak egy része sportsérülés, másik része bántalmazásból származik. Amennyiben a fogvatartott elmondása a sérülésének keletkezéséről bántalmazásra adhat okot²³, – és emiatt bántalmazás gyanúja merülhet fel –, a kezelési lapon kell jelölni, hogy „nem felelt meg az elmondásnak” az adott eset. Abban az esetben, ha a személyi állomány tagja viszi a fogvatartottat az orvoshoz, sok esetben jelzi, hogy bántalmazták a fogvatartottat. Ha jól látható helyen van a sérülés, a fogvatartottat azonnal az orvoshoz kísérik. E módon tisztázhatók a bántalmazás körülményei és a személyi állomány tagjainak felelőssége.

A CPT a 9. általános jelentésének²⁴ 39. pontjában kifejtette, hogy valamennyi szabadságától megfosztott fiatalok után az intézetbe való befogadása után a lehető leghamarabb egy

²³ Tipikusan ilyen ok, hogy „elcsúszott a fürdőben”, „takarítás közben elesett”.

²⁴ CPT/Inf (99) 12.

orvosnak megfelelően ki kell kérdeznie és testi vizsgálatot kell végezni rajta. Ha nem állnak fenn különleges körülmények, a befogadás napján kell elvégezni a kikérdezést és a vizsgálatot.

Az Európai Börtönszabályok 41.1. pontja szerint minden büntetés-végrehajtási intézetben legalább egy szakképzett általános orvosnak szolgálatot kell teljesítenie. A teljes munkaidőben foglalkoztatott orvossal nem rendelkező büntetés-végrehajtási intézeteket részmunkaidős orvosnak kell rendszeresen látogatnia. A büntetés-végrehajtási intézet orvosának feladatait az Európai Börtönszabályok 42. és 43. pontjai részletezik. A 42.1. pont értelmében az orvosnak vagy az alá beosztott ápolónak látnia kell minden fogvatartottat befogadás után, és amint lehetséges, meg kell vizsgálnia, kivéve, ha a vizsgálat nyilvánvalóan nem szükséges. A 42.2. pont szerint az orvos vagy az alá beosztott ápoló kérésükre megvizsgálja a fogvatartottakat szabadulásuk alkalmával, és egyéb esetben szükség szerint. A 42.3. pont alapján a fogvatartottakat vizsgáló orvos vagy az alá beosztott ápoló különös figyelmet fordít – többek között –

- a) az orvosi titoktartás általános szabályainak betartására;
- b) a testi vagy lelki betegségek diagnózisának felállítására, és a kezelésükhöz és a fennálló orvos kezelés folytatásához szükséges valamennyi intézkedés megtételére;
- c) a fogvatartottak esetleges bántalmazására utaló jelek és tünetek nyilvántartására és jelentésére a megfelelő hatóságok felé;
- f) a pszichológiai vagy egyéb stresszhatások felfedésére, amelyeket a szabadságelvonás ténye idézett elő.

A 43.1. pont értelmében az orvosnak ügyelnie kell a fogvatartottak testi és lelki egészségére, és meg kell vizsgálnia az összes beteg fogvatartottat, azokat is, akik jelzik, hogy betegek vagy sérültek, valamint azokat is, akikre külön felhívták a figyelmét. A 43.2. pont szerint az orvosnak vagy az alá beosztott ápolónak kiemelt figyelmet kell fordítania a magánzárkában lévő fogvatartottak egészségére, naponta meg kell látogatnia őket, és azonnali orvosi segítséget és kezelést kell nyújtania számukra, akár saját kérésükre, akár a büntetés-végrehajtási személyi állomány kérésére. A 43.3. pont alapján az orvosnak minden esetben be kell számolnia az igazgató felé, amikor úgy véli, hogy a fogvatartott testi vagy lelki egészségét súlyos veszély fenyegeti a fogvatartás meghosszabbításának ténye vagy bármely fogvatartási körülmény miatt, ideértve a magánzárkában való fogvatartást is.

Oktatási anyag készült a fogvatartotti „segélyhívó” jelzés (cry for help) felismeréséről és jelentőségéről. Az oktatási anyag is hivatkozik az Európai Börtönszabályok fent említett pontjaira.

Megfontolásra ajánlom egy orvos teljes állásban történő alkalmazását a betegellátás folyamatos biztosítása érdekében. A mindennapos rendelések révén több idő jutna egy-egy fogvatartott alapos vizsgálatára.

3.7. Fogvatartotti programok

A 2015. évi NMM jelentés kifogásolta, hogy nem csak a fogvatartottak számára szervezett foglalkoztatás kevés, de kondicionálóterem sem állt a fogvatartottak rendelkezésére. A jelentésben megállapításra került, hogy a rendszeres testmozgás – ide értve a kondicionálótermet – és a foglalkoztatások hiánya az embertelen bánásmód tilalmával összefüggő visszasság lehetőségét vetette fel, továbbá amennyiben nem biztosított a megfelelő idejű zárkán kívül töltött szabadidő, a gyermek testi, szellemi és erkölcsi fejlődéshez való joga sérülhet.

A fogvatartottakkal és a személyi állomány tagjaival készített interjúkból kiderült, hogy a szervezetfejlesztés pozitív irányba mozdította a dolgozók motivációját. A fogvatartottak elmondták, hogy a korábbinál több és színesebb programon vehetnek részt, amelyeket a reintegrációs tisztek szerveznek. A vezető reintegrációs tiszt elmondta, hogy felmérést készítettek arról, hogy a fogvatartottak milyen programokon vennének részt, és annak alapján alakítják ki a programokat.

A fogvatartottak napközben dolgoznak, iskolába járnak, sportolnak vagy beszélgetnek, tv-t néznek. Naponta egy órát töltenek a szabad levegőn, emellett különböző sportfoglalkozásokon (pl. futball, pingpong, csapatversenyek) vehetnek részt. A kondicionálótermet a megkérdezett

fiatalkorú fogvatartottak közül mindössze egyetlen személy használta. A többieket nem érdekelte, vagy nem tudták megfizetni a 800 Ft-os havi használati díjat. A legtöbbször a zárkán „gyúr” vagy a sportpályán erősíti magát.

A fogvatartottak számára központi programokat is szervez az Intézet. 2016 januárjában tartottak fogvatartotti fórumot és a magyar kultúra napjára emlékeztek. Februárban egészségügyi felvilágosító előadást és beszélgetést szerveztek. Márciusban farsangi „Ki mit tud?” keretében mérhették össze tudásukat a fogvatartottak, az Intézet megemlékezést tartott az 1848-as márciusi ifjakról, istentiszteleten, rajzversenyen és futballbajnokságon vehettek részt a fogvatartottak. 2016. április hónapban a roma kultúra napjával kapcsolatos közös zenélésen elevenítették fel a roma népszokásokat. A Föld napja alkalmából a környezetvédelemről beszélgettek a fogvatartottakkal és egészségnapot tartottak. A fogvatartottak anyák napjára készülődtek. Májusban földrajzi vetélkedő, filmklub, KRESZ tanfolyam, futballbajnokság várta az érdeklődőket. 2016 júniusában a dunaszerdahelyi szakközépiskolások ellen barátságos futballmérkőzést játszottak.

A körleteken is számos program elérhető a fogvatartottak számára: jobb agyféltekés rajzolás heti egy alkalommal, filmklub, egyházi foglalkozás, kézműves foglalkozások ünnepek előtt, könyvtárfoglalkozás, korrepetálás. A fogvatartottak részt vehetnek az Intézet szépítésében, kertészeti munkákat végezhetnek. Hetente tartanak előadást az egyéni higiénéről és a szexuális úton terjedő betegségekről. Folyamatosan zajlanak asszertív és drogprevenációs tréningek.

A plébános rendszeresen tart foglalkozásokat a fogvatartottaknak és körbejárja a körleteket. A fogvatartottak elmondták, hogy szívesen beszélgetnek vele, mert meghallgatja a problémájukat és segít azok megoldásában is.

Az Intézetbe több vallási felekezet képviselői is ellátogatnak: Magyar Jehova Tanúi Egyház, Magyar Evangéliumi Börtönmisszió (MEB), Szabad-Keresztyén Gyülekezet, Krisztus Szeretete Egyház, Magyarországi Református Egyház, Hit Gyülekezete, Buddhista Egyház.

A fogvatartottak a könyvtárból könyveket kölcsönözhetnek, illetve könyvtárfoglalkozásokon is részt vehetnek. A megkérdezett fogvatartottak csak ritkán említették, hogy a könyvtárat rendszeresen látogatnák.

A vezető reintegrációs tiszt kifejtette, hogy a jövőbeli programtervek között szerepel egészségnap szervezése, rongyszőnyeg-készítés. A fogvatartottakat egy motivációs rendszer kidolgozásával ösztönöznék a programokon való részvételre. Az egyes tevékenységekért a fogvatartottak pontokat gyűjthetnének, amelyeket különböző jutalmakra lehetne beváltani.

Egy reintegrációs tiszt tartja a jobb agyféltekés rajzfoglalkozásokat. 5-6 fős csoportokban a fogvatartottak a három különböző technikát ismernek meg: festenek, rajzolnak és pasztellkrétát használnak. A reintegrációs tiszt szerint nagyjából fél év szükséges a technika elsajátításához. A parancsnok képereteket szerzett be és engedélyezte, hogy a fogvatartottak bekeretezzék alkotásaikat és ezzel díszítsék a zárkákat, illetve az Intézet folyosóit.

Az Intézetben működik a Mákvirág színjátszó kör, amelynek munkájában fiatalkorú és felnőtt korú fogvatartottak is részt vesznek. 2016-ban két színdarabot adott elő a társulat, a „Kérdőív” című saját darabbal 2. helyezést ért el az Országos Börtönszínházi Találkozón.

2016 júniusában elsősegélynyújtó versenyt rendeztek az Intézetben, amelyen a szirmabesenyői, a pécsi, a kecskeméti és a tököli büntetés-végrehajtási intézet csapatai vettek részt. Az Intézet csapatai végeztek az 1. és 2. helyen.

A József Attila Színházban és a Csodák Palotájában voltak csoportos kimaradáson a fogvatartottak 2016-ban. A személyi állomány egyik tagja elmondta, hogy a csoportos kimaradáson meg tudják figyelni, hogy a fiatalkorúak hogyan viselkednek a külvilágban, a majdani szabadulásra felkészítés során mire kell ügyelni.

Az Intézet egy nyertes bűnmegelőzési pályázat keretében indított indulati kontroll csoportot és munkaerőpiaci tréning csoportot, valamint a színjátszó kör tagjai részére beszédtechnika oktatást szervezett.

A fogvatartottakkal készített interjúk, valamint a rendelkezésemre bocsátott iratok alapján megállapítom, hogy az előző látogatáshoz képest jelentősen bővült a fogvatartotti programok száma. A CPT 2.

általános jelentésének²⁵ 47. pontja szerint a kielégítő foglalkoztatás és a programok – így például a munka, tanulás, sportolás – alapvetően fontosak a fogvatartottak jóléte szempontjából. Nem megengedhető, hogy a fogvatartottak hosszabb ideig tétlenül töltsék az időt a zárkájukban. A CPT álláspontja szerint fontos, hogy a nap jelentős részét (8 órát vagy annál többet) a fogvatartottak zárkájukon kívül töltsék célirányos és változatos tevékenységek végzésével.

3.8. Oktatás, szakképzés

A CPT 9. általános jelentésének²⁶ 28. pontja értelmében a fogvatartott fiatalok gondozása különleges erőfeszítéseket igényel azért, hogy csökkenteni lehessen a hosszú távú szociális beilleszkedési zavarok veszélyét. Ehhez pedig multidiszciplináris megközelítésre van szükség, amely többféle szakember tudásából táplálkozik (mint például tanárok, trénerok, pszichológusok), hogy ki tudja elégíteni a fiatalok egyéni szükségleteit egy biztonságos oktatási és szocio-terápiás környezetben.

A 2015/2016. tanévben az alábbiak szerint alakult a beiskolázott és végzett fogvatartott tanulók száma.

	Beiskolázottak száma (fő)	Végzettek száma (fő)
6. osztály	17	14 + 1 évismétlő
7. osztály	15	12
8. osztály	18	10
9. osztály	20	11 + 1 évismétlő
10. osztály	12	4
11. osztály	év közben érkezett 1	1
Festő tanfolyam	20	11
Targoncavezetői tanfolyam	2	2
Összesen	104	67

1. táblázat a beiskolázott és végzett fogvatartottak számáról

A felsőbb osztályok felé haladva egyre kevesebb a beiskolázott, és még kevesebb a végzett tanulók száma. Az érettségi vizsgáig nagyon kevés fogvatartott jut el, mert köztük nagy a lemorzsolódás.

Az Intézet iskolájának megbízott vezetője elmondta, hogy a dolgozók között vannak nyugdíjas pedagógusok és részmunkaidőben alkalmazott tanárok is. Utóbbiak csak délután vállalnak órát, mert máshol vannak főállásban. Jellemző a fluktuáció, de van egy „stabil mag”, akik már évek óta itt dolgoznak. A fiatal pályakezdeők általában nem sokáig maradnak, mert nem találják meg a hangot a tanulókkal, esetleg más elképzelésük van a munkáról. Az oktatási csoport mellett közművelődési csoport is működik. A közművelődési csoport feladata a hétfői programok és a látogatócsoportok (pl. középiskolások, egyetemisták, jogászok, bírók) szervezése.

Az általános iskolát végzett fogvatartottak számára festő-mázoló, tapétázó és targoncavezető OKJ-s tanfolyam indult az Intézetben. 10 fogvatartott szerzett festő-mázoló szakképzettséget. Az újonnan végzettek közül 8 személyt munkavégzésre beosztottak az Intézet karbantartó műhelyébe. Munkáltatásban összesen 27 fogvatartott vesz részt.

A biztonsági osztályvezető szerint ösztönzik a fogvatartottakat, hogy legalább az általános iskola nyolc osztályát fejezzék be, mivel sok esetben e nélkül nem jelentkezhetnek tanfolyamokra, sőt, jogosítványt sem szerezhetnek.

Az alapfokú oktatásban való részvétel olyan ismeretek elsajátítását biztosítja a fogvatartottak számára, amely elősegíti a társadalomba való visszailleszkedésüket. A tanulás eredményeként csökken a bűnismétlés veszélye.

²⁵ CPT/Inf (92) 3.

²⁶ CPT/Inf (99) 12.

Az iskolába járó fogvatartottak ösztöndíjat kapnak. A fogvatartott saját kérésére félbeszakíthatja a tanulmányait. Bizonyos esetekben (pl. ha a szabadulásig rövid idő van hátra) a fogvatartottak előrehozott osztályozóvizsgát tehetnek. A hiányzó bizonyítványokat az Intézet megpróbálja bekérni az egyes iskoláktól. Ha nincs bizonyítványa, akkor felméri a fogvatartott ismereteit, és a tudásának megfelelő osztályba kerül. Akár első osztálytól is kezdhető a tanulás.

Az állításnak ellentmond annak a fogvatartottnak a nyilatkozata, aki elmondta, hogy csak az általános iskola 2. évfolyamát végezte el, olvasni nem tudott, és – a neve kivételével – írni sem. Az Intézetben azért nem járt iskolába, mivel azt mondták neki, hogy 3. osztályba nem járhat. A fogvatartott állítását erősíti, hogy az Intézet iskolájában csak 6. osztálytól indult képzés. Több fogvatartott állította, hogy korábban az általános iskola egy felsőbb évfolyamát már elvégezték, de nem volt meg a bizonyítványuk, ezért alsóbb évfolyamba kerültek vissza.

A 10. és 11. évfolyam azért indult összevontan, mivel nem volt meg a minimális osztálylétszám.

Az iskolai osztályok minimális létszámát a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény (a továbbiakban: köznevelési törvény) 4. melléklete határozza meg. Általános iskolai 1-4. évfolyam, valamint 5-8. évfolyam esetén a minimális osztálylétszám 14, a maximális osztálylétszám 27. A köznevelési törvény 25. § (7) bekezdése értelmében a minimális osztálylétszámtól csak akkor lehet eltérni, ha azt az óvodai, tanulói jogviszony nevelési, tanítási év közben történő megszűnése indokolja. Szakképző iskolában továbbá akkor is, ha a képzés során tanulói jogviszony korábbi tanítási évben történő megszűnése miatt az érintett osztály, csoport létszáma a minimális létszám alá csökkent, és átszervezéssel – a tanulóra háruló aránytalan teher nélkül – nem alakítható ki a minimális létszámot elérő létszámú osztály, csoport.

Az Európai BörtönSzabályok 28.1. pontja szerint minden büntetés-végrehajtási intézetnek törekednie kell arra, hogy lehetőséget biztosítson valamennyi fogvatartott részére a lehető legátfogóbb oktatási programokban való részvételre, amelyek megfelelnek egyéni szükségleteiknek, és egyúttal figyelembe veszik törekvéseiket. A 28.2. pont szerint az oktatás terén elsőbbséget kell, hogy élvezzenek az írástudatlan, illetve az alapfokú iskolai végzettséggel vagy szakképzettséggel nem rendelkező személyek.

A köznevelési törvény 45. § (5) bekezdése szerint a tankötelezettség iskolába járással, vagy ha az a tanuló fejlődése, tanulmányainak eredményes folytatása és befejezése szempontjából nem hátrányos, a szülő kérelmére magántanulónaként teljesíthető. A 45. § (6) bekezdése értelmében az iskola igazgatója a gyámhatóság és a gyermekjóléti szolgálat véleményének kikérése után dönt arról, hogy a tanuló a tankötelezettségének magántanulónaként tehet eleget. Gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő tanuló esetén az iskola igazgatójának a döntéséhez be kell szereznie a gyermekvédelmi gyám véleményét.

A Nelson Mandela szabályok 104.1. pontja értelmében rendelkezéseket kell hozni a fogvatartottak oktatása érdekében. Az írástudatlan és fiatal fogvatartottak esetében annak kötelezőnek kell lennie, és a börtön vezetőségének különös figyelmet kell rá fordítania.

A Havannai Szabályok 38. pontja szerint minden tanköteles korú fiatalnak joga van a szükségleteinek és képességeinek megfelelő oktatáshoz olyan formában, mely előkészíti a társadalomba való visszailleszkedését. Az ilyen oktatásnak lehetőség szerint a fogvatartási helyen kívüli iskolában, megfelelően képzett tanárokkal kell zajlania, az ország oktatási rendszerébe integrált programokon keresztül, annak érdekében, hogy a fiatal szabadulását követően is nehézségek nélkül tudja folytatni tanulmányait. Az írástudatlan vagy tanulási nehézségekkel küzdő fiatalok számára biztosítani kell a speciális oktatáshoz való jogot. A 39. pont értelmében azon tanköteles korú fiatalok esetében, akik tanulmányaikat tovább szeretnék folytatni, azt engedélyezni és ösztönözni kell, és minden erőfeszítést meg kell tenni annak érdekében, hogy biztosítsák számukra a megfelelő oktatási programokhoz való hozzáférést.

A Bvtv. 198. § (1) bekezdése szerint tanulói vagy magántanulói jogviszonyt a bv. intézet parancsnokának engedélyével a fiatalkorú a bv. intézeten kívüli oktatást nyújtó intézménnyel is létesíthet, amely során iskolalátogatási és vizsgakötelezettségét az oktatási intézményben teljesíti.

A 198. § (2) bekezdése alapján az engedélyezés során figyelembe kell venni különösen az elkövetett bűncselekményt, a biztonsági kockázatokat, a fiatalok korábban tanúsított magatartását, tanulmányi előmenetelét és szorgalmát.

A Bvtv. 200. §-a értelmében, ha a bv. intézet nem áll szerződéses kapcsolatban általános iskolával, a bv. intézet illetékességi területébe tartozó iskola a bv. intézettel kötött együttműködési megállapodás alapján biztosítja az alapfokú képzést, magántanulói jogviszony keretében.

Az írástudatlan fogvatartottak hosszú távú szociális beilleszkedésének biztosítása érdekében ösztönözni kell őket, hogy az alapfokú oktatásban részt vegyenek. Meg kell teremteni annak feltételeit, hogy szükség esetén a köznevelési törvényben előírtnál kisebb létszámú osztályok is indulhassanak, vagy a fogvatartottak magántanulói jogviszony keretében folytathassák tanulmányaikat. Az évfolyamok összevonásával nem valósítható meg a differenciált oktatás, így azt mellőzni kell.

Az Alaptörvény XI. cikk (1) bekezdésében meghatározott művelődéshez való joggal összefüggő visszásságot okoz, ha a fogvatartott számára nem biztosított, hogy az alapfokú oktatásban a tudásának megfelelő szinten részt vegyen.

A köznevelési törvény 45. § (1) bekezdése szerint Magyarországon – az e törvényben meghatározottak szerint – minden gyermek köteles az intézményes nevelés-oktatásban részt venni, tankötelezettségét teljesíteni. A 45. § (3) bekezdés értelmében a tankötelezettség annak a tanévnek a végéig tart, amelyben a tanuló a tizenhatodik életévét betölti. Az 53. § (2) bekezdés g) pontja szerint a tanulói jogviszony megszűnik a tankötelezettség megszűnése után – ha a szülő a tanuló egyetértésével, nagykorú tanuló esetén a tanuló írásban bejelenti, hogy kimarad –, a bejelentés tudomásulvételének napján,

A Btk. 105. § (1) bekezdése alapján fiatalok az, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem.

Az IM rendelet 160. §-a értelmében ha az elítélt a szabadságvesztés végrehajtása alatt tölti be a huszonegyedik életévét, a bv. intézet az esedékesség előtt legalább harminc nappal előterjesztést tesz a bv. bírónak az új végrehajtási fokozat megállapítására. Az előterjesztésnek az elítélt reintegrációs tisztje által készített értékelő véleményt is tartalmaznia kell.

A Be. 454. §-a rendelkezik a fiatalokra vonatkozóan az előzetes letartóztatásról. A Be. 454. § (2) bekezdése értelmében a fiatalok előzetes letartóztatását

a) ha az előzetes letartóztatás elrendelésekor a tizenegyedik életévét nem töltötte be, javítóintézetben,

b) ha az előzetes letartóztatás elrendelésekor a tizennyolcadik életévét betöltötte, de a tizennyolcadik életévét nem töltötte be, javítóintézetben, kivételesen büntetés-végrehajtási intézetben,

c) ha az előzetes letartóztatás elrendelésekor a tizennyolcadik életévét betöltötte, de a huszadik életévét nem töltötte be, büntetés-végrehajtási intézetben, kivételesen javítóintézetben,

d) ha az előzetes letartóztatás elrendelésekor a huszadik életévét betöltötte, büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani.

A Bvtv. 192. § (4) bekezdése szerint a szabadságvesztés végrehajtása során különös gondot kell fordítani a fiatalok oktatására, személyiségének fejlesztésére és testi fejlődésére, a tankötelezettség érvényesítésére, az első szakmához jutás lehetőségére. A Bvtv. 193. § (2) bekezdése értelmében a fiatalok a tankötelezettségét a külön törvényben meghatározott életévük betöltéséig köteles folytatni.

A köznevelési törvény, valamint a Bvtv. fenti rendelkezéseit figyelembe véve megállapítom, hogy a 16. életévüket betöltött fogvatartottakra nem vonatkozik a tankötelezettség. Álláspontom szerint az Intézetben elhelyezett fogvatartottak tankötelezettségét – figyelemmel arra, hogy ebben az Intézetben 21 éves korukig lehetnek elhelyezve a fiatalok fogvatartottak – a 21. életév eléréséig indokolt lenne meghosszabbítani. Ezt alátámasztja a Bvtv. 192. § (4) bekezdése is, amelynek alkalmazását a Bvtv. 193. § (2) bekezdése azonban megakadályozza.

A Nelson Mandela szabályok 104.1. pontja értelmében az írástudatlan és fiatal fogvatartottak esetében kötelező az oktatás. A fiatalok fogvatartottak tankötelezettségét legalább addig célszerű fenntartani, amíg az alapfokú oktatást befejezik, de legfeljebb 21 éves korig. Az optimális megoldás az lenne, ha a fiatalok fogvatartottak a bv. intézetben való tartózkodásuk alatt legalább az általános iskolai tanulmányaikat befejeznék. Az Intézetbe való bekerüléskor el kellene végezni a fogvatartottak tudásfelmérését, amelynek során meg kellene határozni,

- hogy a fogvatartott írástudatlan-e,
- hogy funkcionális írástudatlan-e,
- a fogvatartott valós tudásszintjét, illetve azt, hogy speciális nevelési igényű-e.

A fentiek érdekében indokolt lenne, ha a köznevelési törvény a szabadságvesztés büntetést töltő fiatalok fogvatartottak általános tankötelezettségét a 21. életév betöltéséig állapítaná meg, tekintettel arra, hogy a fiatalok fogvatartottak eddig az életkorig tartózkodhatnak a számukra kijelölt bv. intézetben. Az általános iskolai tanulmányok befejezése számos további lehetőséget adna a fiatal fogvatartottak sikeres társadalmi beilleszkedéshez, így például a jogosítvány megszerzéséhez. A megszerzett tudás erkölcsi tartást, elismerést ad, és kitörési lehetőséget biztosít a korábbi hátrányos társadalmi közegekből.

3.9. Munkavégzési körülmények, túlóra

Az Intézet felújításából a személyi állomány tagjainak munkaszobái sem maradtak ki. Kicsérélték a járólapokat, folyamatosan zajlott a helyiségek festése. A dolgozók jelezhetnék, hogy milyen színűre fessék a szobákat. A személyi állomány tagjai jellemzően elégedettek voltak a munkavégzési körülményekkel.

Az Intézetben 2015. május és 2016. május között az alábbiak szerint alakult a túlszolgálat.

Hónap	Túlszolgálat (óra)	Létszám (fő)	Egy főre eső átlagos túlszolgálat (óra)
2015. május	5484,02	146	37,56
2015. június	2232,75	104	21,47
2015. július	1648,75	154	10,71
2015. augusztus	3577,45	145	24,67
2015. szeptember	5299	140	37,85
2015. október	6509,7	194	33,56
2015. november	7802,5	196	39,81
2015. december	7439	205	36,29
2016. január	6028,7	175	34,45
2016. február	5867,5	179	32,78
2016. március	7378,5	176	41,92
2016. április	4248,75	151	28,14
2016. május	4409,75	172	25,64
Átlagosan	5225,11	164,38	31,14

2. táblázat a túlszolgálat alakulásáról 2015. május és 2016. május között

A táblázatból megállapítható, hogy a vizsgált időszakban havonta egy főre átlagosan 31,14 óra túlszolgálat, vagyis a 40 órás munkahét háromnegyede jut.

A legtöbb túlóráról a „csurmán” dolgozók számoltak be. A körszállítás hétfői napjain valaki „hosszú műszakos”, hajnali fél öttől este 18:00 óráig, de nem ritkán 20:00-21:00 óráig is bent kell maradnia. A későbbi műszak 11:00 órakor kezd, az itt szolgálatban lévők addig maradnak, amíg van fogvatartott. Általában hárman teljesítenek szolgálatot hétfőn, de ha valaki betegség vagy szabadság miatt hiányzik, ketten kell, hogy ellássák a feladatokat.

A parancsnok elmondta, hogy a túlszolgálat a szállítások kiszámíthatatlanságából, esetleges csúszásából ered. 6:30-kor indul a szállítás, ezért az előkészítő munkálatok elvégzése miatt 5:00 órakor már szolgálatban vannak a személyi állomány tagjai. A nap során kétszer fordulnak a Budapesti Fegyház és Börtönbe. Ha nincs fennakadás, 15:00-16:00 órára érnek vissza, azonban előfordulhat, hogy csak 17:00-18:00 órára végeznek a szállítással. A dolgozó eldöntheti, hogy a túlszolgálat megváltását milyen módon kéri: pénzben vagy szabadidőben.

Szerdán érkeznek ambuláns vizsgálatra a fogvatartottak, ilyenkor nagyjából 60 ember érkezik négy büntetés-végrehajtási intézetből. A szerdai műszak reggel 7:30-tól 15:30-ig tart, de általában nem végeznek addig és túlórázni kell. Egymás között váltogatják, hogy ki maradjon tovább.

A megkérdezett személyi állomány tagjai elmondták, hogy hétvégén néha másik körleten is el kell látni túlszolgálatot. Önkéntes alapon is vállalnak túlórákat. A dolgozók választása szerint szabadidőben vagy pénzben váltják meg – hozzátették, hogy általában a pénzbeli megváltást kérik.

A CPT 11. általános jelentésének²⁷ 26. pontjában kifejtette, hogy amennyiben egy büntetés-végrehajtási intézetben az őrség létszáma nem elegendő, ott a biztonság és a rend alapvető szintjének fenntartásához jelentős mennyiségű túlmunkára lehet szükség. Az ilyen helyzet könnyen azt eredményezheti, hogy az őröket erős stresszhatás éri, hamar kiégnek, vagyis olyan helyzet alakul ki, amely fokozza a minden büntetés-végrehajtási intézetben eleve meglévő feszültséget.

Megállapítom, hogy a jelentős túlmunka mennyiség a személyi állomány túlterheltségét eredményezi, ezért nő a kiégés veszélye, valamint a túlterheltség hozzájárulhat az Alaptörvény III. cikk (1) bekezdésében meghatározott kényszer, embertelen, megalázó bánásmód vagy büntetés tilalmával összefüggő visszaállítás közvetlen veszélyének előidézéséhez. Megfontolásra ajánlom az állomány-szervezési táblázat bővítését annak érdekében, hogy megelőzhető, vagy minimálisra csökkenthető legyen a túlmunkával töltött órák száma.

3.10. Étkezés

A fogvatartottak túlnyomó többsége elégedetlen volt az étellel: az ételek mennyiségét és ízét kifogásolták. Volt, aki így nyilatkozott: „az ételről inkább ne beszéljünk!”, míg mások „elfogadhatónak”, a levest „híg lének”, az ételeket ízetlennek tartották. Néhány fogvatartott elégedett volt az ételek minőségével.

A látogatócsoport a fogvatartottaknak adott ebédből evett, az étel mennyiségét és minőségét is megfelelőnek találta.

A látogatócsoport az étel mennyiségével és minőségével kapcsolatban alapvető joggal összefüggő visszaállításra utaló körülményt nem észlelt.

A vizsgált étlapok alapján számos étrend biztosított a fogvatartottak számára. Az „alap” típusú étlap szerint reggelire citromos teát, 400 gramm kenyeret és felvágottat kapnak a fogvatartottak. Napi egy alkalommal biztosítanak meleg ételt, amely levesből és második fogásból áll. A vacsora változó képet mutat, vacsorára kapnak többek között szárnyas pástétomot, gyümölcsöt, olajos halat, müzlit. Zöldség, tejtermék ritkán szerepel ezen az étlapon.

A „könnyű vegyes” étrend reggelije ugyanaz, mint az alap étrendben. Naponta egy alkalommal biztosított a meleg étel és második fogás. A vacsora is hasonló, mint az alap étrendben leírt.

A „vegetáriánus” étlapon is azonos az alap étrend reggelijével, azonban felvágott helyett lapsajtot, kockasajtot vagy mini margarint kapnak a fogvatartottak. A kétfogásos meleg ebéd ugyanúgy biztosított. Vacsorára almát, tejberizst, sajtkrémet osztanak.

²⁷ CPT/Inf (2001) 16.

Az epekímélő étrend reggelije citromos teából, 400 gramm kenyérből és felvágottból áll. Kétfogásos meleg ebéd biztosított. A vacsora hasonló a már részletezett étrendekhez, gyümölcsöt, sajtkrémet, főzeléket és kompótot kapnak a fogvatartottak.

A hasnyálmirigy kímélő (pancreas) étrend reggelije keserű tea, háztartási keksz. Ebédre szűrt levest és háztartási kekszet kapnak a fogvatartottak. Vacsorára keserű teát és kekszet osztanak. A pancreas II. étrend reggelije kiegészül minidzsemmel és mézzel a sima pancreas étlaphoz képest. Ebédre burgonyapürét, almakompót, párolt rizsköretet is kapnak a szűrt leves mellé. A vacsora keserű tea, háztartási keksz, almakompót, párolt rizsköret.

A diabéteszes fogvatartottak reggelire keserű teát, felvágottat és kenyeret kapnak. Az ebéd zöldség-, gyümölcsleves, valamint főzelék, húsos ételek pl. natúr sertéskaraj. Vacsorára kenyeret, almát és főzeléket osztanak.

A colitis diétás étrend reggelije citromos tea, kenyér és felvágott. A kétfogásos ebéd levesből és főzelékből, húsos ételekből áll. A vacsora felvágott, főzelék, gyümölcs. A tejmentes diéta reggelije keserű teából, 400 gramm kenyérből és felvágottból áll. Ebédre levest, húsos ételeket kapnak a fogvatartottak. A vacsora felvágott, tojás, gyümölcs.

A lisztérzékeny étlap reggelije: citromos tea, Ham-let, felvágott. A kétfogásos ebédre zöldség-, gyümölcslevest, sertés és szárnyas ételeket osztanak. A vacsora lisztmentes főzelék, lisztmentes natúr csirkemell, felvágott, gyümölcs.

Folyékony-pépes étrend is elérhető a fogvatartottak számára. Ebben a reggeli pépes turmix. Az ebéd leves, főzelék, párolt csirkemell. A vacsora citromos tea, főzelék, párolt rizsköret.

A roboráló étrend hasonló az alap étrend reggelijéhez: Reggeli citromos tea, kenyér (400 g), felvágott. A kétfogásos meleg ebéd levesből, főzelékből, sertés- és szárnyas ételekből áll. Vacsorára pástétomot, halrudacsát, gyümölcsöt, felvágottat kapnak a fogvatartottak.

A felsorolt étrendek mellett purinszegény, fehérjeszegény, fehérjedús, zsír- és fűszerszegény, rostdús, sertéshúsmentes étrend is elérhető.

A Duna Papír Kft.-ben dolgozó fogvatartottak számára külön étrend biztosított a könnyű, illetve közepes nehézségű munkavégzéshez igazodva. Ezekben belül elérhető roboráló, kímélő, vegetáriánus, sertéshúsmentes, tejmentes, lisztmentes, fehérjedús étrend.

A Kórházban elhelyezett fogvatartottak számára külön étrendek biztosítottak: vegetáriánus, lisztmentes, kímélő, roboráló, fehérjedús.

Tízórára gyümölcsös vagy csokoládés müzlit, sajtkrémet, mini margarint kapnak a fogvatartottak. Uzsonnára hidegcsomagot biztosítanak a fogvatartottaknak az alap, vegetáriánus, cukros, konzervmentes, tejérzékeny és sertéshús mentes étrendekben. A pótétkezések alkalmával védőitalt osztanak a fogvatartottaknak.

A közétkeztetésre vonatkozó táplálkozás-egészségügyi előírásokról szóló 37/2014. (IV. 30.) EMMI rendelet (a továbbiakban: EMMI rendelet) szabályai vonatkoznak az Intézetre is, tekintettel az 1. § (2) bekezdésére, amelynek értelmében azon Intézmény, amely saját, működő főzőkonyhával rendelkezik és a közétkeztetési szolgáltatást ennek keretében biztosítja, az (1) bekezdés a) pontja szerinti közétkeztetőnek is minősül.

A naponta biztosítandó élelmiszerek között szerepel – egész napos étkeztetés esetén – négy adag zöldség – ide nem értve a burgonyát – vagy gyümölcs, ezekből legalább egy adag nyers formában, valamint három adag gabona alapú élelmiszer, melyből legalább egy adagnak teljes kiőrlésűnek kell lennie.²⁸ Az EMMI rendelet 10. § (1) bekezdése értelmében a szükséges folyadék biztosítására étkezések között ivóvíz, illetve ásványvíz adható.

Az EMMI rendelet 12. § (1) bekezdése szerint a közétkeztetés keretében szolgáltatott ételek sótartalmára a rendelet 5. melléklete szerinti, korcsoportonként meghatározott értékeket kell alkalmazni. Az ételkészítéshez az MSZ-01-10007 számú szabvány szerinti, kizárólag jódozott

²⁸ EMMI rendelet 7. § (2) bekezdés a)-b) pont.

konyhasó használható. Az egész napos étkeztetésben az ételek tíz ételmezési napra számított gyakoriságát az EMMI rendelet 13. §-a szerint kell alkalmazni.

A korcsoportonkénti napi energiaszükségletet az EMMI rendelet 3. melléklete tartalmazza. Ennek értelmében az egész napos étkeztetést biztosító intézményekben a 11-14 év között 2000-2400 kcal/nap/fő, 15-18 év között 2000-2600 kcal/nap/fő, 19-69 év között 2000-2500 kcal/nap/fő az energiaszükséglet.

A büntetés-végrehajtás országos parancsnokának az ételmezési ellátás és gazdálkodás rendjéről szóló 35/2015. (IV. 28.) OP szakutasításának (a továbbiakban: BVOP szakutasítás) 6. pontja szerint a fogvatartottak ételmezése normaételmezés keretében történik. A 7. pont alapján a normaételmezés keretén belül a fogvatartottaknak napi háromszori étkezést kell biztosítani, amelyből legalább egy étkezésnek meleg étkezésnek kell lennie. A 8. pont értelmében a fogvatartottakra vonatkozó ételmezési normákat a BVOP állapítja meg. A BVOP szakutasítás 2. melléklete szerint a fogvatartotti ételmezési alap pénznorma nettó 420 Ft. A nem dolgozó fiatalok normája az alapnormához képest 90 Ft-tal, a könnyű testi munkát végző fiatalok normája 120 Ft-tal, a közepnehéz testi munkát végző fiatalok normája 136 Ft-tal egészül ki.

Az Európai Börtönszabályok 22.1. pontja értelmében a fogvatartottak részére tápláló ételmezést kell biztosítani, figyelembe véve az életkorukat, az egészségi állapotukat, a testi kondíciójukat, a vallásukat és munkájuk jellegét. A 22.2. pont szerint a nemzeti jogban²⁹ elő kell írni a tápláló ételmezés követelményeit, ideértve annak minimális energia- és fehérjetartalmát. A 22.3. pont alapján a táplálékot higiénikus körülmények között kell elkészíteni és felszolgálni. Az Európai Börtönszabályok 22.4. pontja úgy rendelkezik, hogy minden nap ésszerű időközönként három étkezést kell biztosítani.

Az ENSZ fogvatartottakkal való bánásmódra vonatkozó standard minimumszabályai (Nelson Mandela szabályok) 20. pont (1) bekezdés értelmében „a fogvatartott személyek részére a szokásos időben az egészséghez és erőnléthez szükséges tápértékkel rendelkező, megfelelő mennyiségű, és megfelelően elkészített és felszolgált ételmezt kell biztosítani”.

Az étlapokon nem volt feltüntetve az EMMI rendelet 6. § (2) bekezdés rendelkezésének megfelelően az étkezések számított sótartalma, sem pedig az allergén összetevők. Az étlapok nem tartalmazták az étlapok energiatartalmát sem.

Az Intézet étlapjai nem tartalmazták a vonatkozó jogszabályi előírásoknak megfelelően az ételek energia-, sótartalmát, valamint az allergén összetevőket sem, ami az Alaptörvény B) cikke (1) bekezdésében meghatározott jogállamiság elvéből levezethető jogbiztonság követelményével összefüggő visszásságot okoz.

3.11. Kapcsolattartás

A fogvatartottak levélben, telefonon és a beszélőn tartják a kapcsolatot hozzátartozóikkal. A fogvatartottak nagy része csomagot is kap. Az egyik fogvatartott elmondta, hogy a legjobb, ami vele történhet itt, az a látogatás, vagy ha csomagot kap. A kapcsolattartás egyes módjainak részletszabályai a végrehajtási fokozattól és a rezsimtől függően eltérnek. Például a látogatófogadás havonta egy vagy két alkalommal 60-90 perc időtartamban lehetséges, a telefonálás minden nap és heti két alkalom között, 5-20 perces időkorlátban változhat. A fogvatartottak a magas percdíjakat (93 Ft/perc) kifogásolták.³⁰

A kapcsolattartás részletes szabályait a Házirend II/4. pontja, valamint a 7. mellékletének 7. pontja tartalmazza. Ennek alapján a fogvatartottak részére biztosított a levelezés, látogatás, telefonálás, csomag küldése és fogadása, látogató büntetés-végrehajtási intézeten kívüli fogadása, kimaradás, eltávozás.

²⁹ Ld. a közétkeztetésre vonatkozó táplálkozás-egészségügyi előírásokról szóló 37/2014. (IV. 30.) EMMI rendeletet.

³⁰ A büntetés-végrehajtási intézetekben a telefonhívások magas percdíjait több ombudsmani jelentés kifogásolta, például: az állampolgári jogok országgyűlési biztosának AJB-226/2010. számú jelentése; az NMM AJB-1424/2015. és AJB-3865/2016. számú jelentései.

Több fogvatartott jelezte, hogy az Intézet által biztosított készülékek megrongálása esetén feltűnően hosszú ideig tart azok kijavítása vagy cseréje, és ez idő alatt a fogvatartottaknak nincs lehetőségük telefonálásra. A parancsnok elmondta, hogy van néhány cserekészülék (ún. „joker telefon”), amelyet olyan kivételes esetben igényelhetnek a fogvatartottak, mint például a készülékjavítás. Az interjúk alapján a fogvatartottak nem ismerték a cserekészülék igénylési lehetőségét.

Az Intézetben elhelyezett fiatalok fogvatartottak tanulmányokat folytatnak vagy dolgoznak, a jövedelmük sok esetben nem elég arra, hogy telefonkártyát vásároljanak. A fogvatartottak jelentős részét a családjuk sem tudja anyagilag támogatni.

A Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön látogatásáról szóló jelentésemben³¹ is vizsgáltam a fogvatartottak telefonos kapcsolattartását. A sátoraljaújhelyi bv. intézetben a fogvatartottak panaszkodtak a telefonálás magas költségére³², amit az általuk megszerzett jövedelemből nem tudtak megfizetni. A jelentésben megállapítottam, hogy a fogvatartottak *kapcsolattartás tiszteltben tartásához fűződő jogának megvalósulását veszélyezteti*, hogy a telefonálás költségét a rendelkezésükre álló pénzeszközökkel csak igen rövid időtartamban tudják fedezni, ami jelentősen korlátozza a hozzátartozókkal ilyen módon történő kapcsolattartás lehetőségét. A visszasság megszüntetése érdekében felkértem a belügyminisztert, hogy fontolja meg a lehetséges intézkedéseket annak érdekében, hogy a fogvatartottak a számukra engedélyezett időtartam teljes terjedelmében élni tudjanak a telefonon történő kapcsolattartás lehetőségével.

A CPT 9. általános jelentésének³³ 34. pontjában nagy jelentőséget tulajdonít annak, hogy a szabadságuktól megfosztott személyek jó kapcsolatot ápolhassanak a külvilággal. A legfontosabb alapelv az, hogy elősegítsék a külvilággal fenntartott kapcsolatok ápolását. E kapcsolatoknak az aktív elősegítése különösen hasznos lehet a szabadságuktól megfosztott fiatalok számára, mivel sokan közülük magatartási problémákkal küzdenek az érzelmi depriváció vagy szociális készségek hiánya miatt. A CPT kiemelte, hogy a fiataloknak a külvilággal fenntartott kapcsolatát soha nem szabad fegyelmi intézkedésként korlátozni vagy megtiltani.

Megállapítom, hogy az Intézet által biztosított készülékek cseréjének vagy javításának elhúzódnása az Alaptörvény XXIV. cikk (1) bekezdésében meghatározott tisztességes eljárásból való joggal összefüggő visszasságot okoz.

A fiatalok fogvatartottak esetén kiemelt fontossággal bír a hozzátartozókkal való folyamatos kapcsolattartás. A telefonhívások magas percdíja ezt jelentős mértékben korlátozza, és ezáltal veszélyezteti az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdésében meghatározott, a kapcsolattartás tiszteltben tartásához fűződő jog megvalósulását.

3.12. Kártevő- és rágcsálóirtás, karbantartási munkálatok

Az Intézetben rendszeresen végeznek kártevő- és rágcsálóirtást, erről az Intézet részletes dokumentációt bocsátott az NMM rendelkezésére. A parancsnok elmondta, hogy a kártevőkkel kapcsolatos fogvatartotti panaszok száma lényegesen csökkent. Szükség esetén a garanciális irtásokat is elvégezteti az Intézet. Az Intézet vásárolt egy ágyi poloskairtó készüléket, amellyel megoldható a kártevőirtás.

2015-ben 22 alkalommal került sor eseti poloskairtásra. 2015. januárban végezték el az első féléves megelőző jellegű ágyi poloskairtást, az első negyedéves irtásra 2015 márciusában került sor. 2015. augusztusban volt a második negyedéves ágyi poloskairtás.

2016-ban 8 alkalommal végeztek az Intézetben eseti poloskairtást. 2016 márciusában került sor az első negyedéves ágyi poloska-, csótány- és rágcsálóirtásra az Intézet és a Kórház

³¹ Ld. az AJB-679/2017. számú jelentést.

³² A telefonálás percdíja a belföldi díjzónában 81 Ft vezetékes telefon, 93 Ft mobiltelefon hívása esetén.

³³ CPT/Inf (99) 12.

egész területén. A második negyedéves irtást a látogatás első napján, 2016. június 28-án fejezték be.

A két intézet (Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete és Tököli Országos Büntetés-végrehajtási Intézet) 2016. január és május között karbantartási anyagokra 9.043.000 Ft-ot, ingatlan karbantartásokra, kisjavítási szolgáltatásokra 2.111.000 Ft-ot, szemétszállításra, kéményseprésre és rovarirtásra 2.638.000 Ft-ot fordított. A B épület és a fogda felújítása során 3.828.000 Ft összegű karbantartási anyagot használt fel az Intézet. Ezen összegek nem tartalmazzák a villamos energia, víz- és gázenergia kiadásait, a gépek karbantartási költségeit, továbbá az egyéb szolgáltatások, pl. a mosatás költségeit.

A fentiek alapján megállapítható, hogy az Intézetben rendszeresek a kártevőirtások. Az intézeti ágyi poloskairtó készülékekkel gyorsabban és költséghatékonyabban végezhető el a kártevőirtás, mint külső vállalkozó megbízásával. A 2015. évi NMM látogatáshoz képest csökkent a kártevőkkel kapcsolatos fogvatartotti panaszok száma.

4. Intézkedések

A jelentésben feltárt alapvető jogokkal összefüggő visszasságok orvoslása érdekében a következő ajánlásokat teszem.

Az Ajbt. 31. § (1) bekezdése alapján *felkérem a büntetés-végrehajtás országos parancsnokát*, hogy

1. intézkedjen annak érdekében, hogy az Intézet fogdakörletének zárkáiban kerüljön kiépítésre jelzőrendszer;
2. fontolja meg az Intézet állományszervezési táblázatának kibővítését annak érdekében, hogy csökkenjen a személyi állomány túlmunkája;
3. intézkedjen annak érdekében, hogy a fiatalkorú fogvatartottak – a jövedelmükre való tekintettel – a számukra biztosított időtartam teljes mértékében igénybe tudják venni a telefonos kapcsolattartás lehetőségét.

Az Ajbt. 32. § (1) bekezdése alapján *felkérem a Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetének parancsnokát*, hogy

4. intézkedjen annak érdekében, hogy a fogvatartottak közötti bántalmazás mértéke tovább csökkenjen;
5. intézkedjen annak érdekében, hogy a személyi állomány tagjainak viselkedése mindenkor legyen összhangban a Büntetés-végrehajtási Szervezet Etikai Kódexének előírásaival;
6. fontolja meg egy orvos teljes munkaidőben történő alkalmazását;
7. dolgozzon ki tervet valamennyi írástudatlan, illetve 8 osztállyal nem rendelkező fogvatartottak oktatásba történő bevonására;
8. intézkedjen annak érdekében, hogy minden fogvatartott a tényleges tudásának megfelelő évfolyamba kerüljön;
9. gondoskodjon arról, hogy az Intézet étlapjai tartalmazzák az ételek energia-, sótartalmát és az allergén összetevőket;
10. intézkedjen annak érdekében, hogy az Intézet által biztosított telefonkészülékek cseréje, javítása a lehető legrövidebb időn belül fejeződjék be, valamint a fogvatartottak tájékoztatása a cserekészülék igénylési lehetőségről történjen meg.

Az Ajb. 37. §-a alapján *felkérem az emberi erőforrások miniszterét, az igazságügyi minisztert és a belügyminisztert, hogy*

11. tegye meg a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy a bv. intézetbe bekerüléskor kötelező legyen a – már részletesen kifejtett – tudásfelmérő elvégzése a fiatalok fogvatartottak esetében;
12. gondoskodjon arról, hogy a szabadságvesztés büntetést töltő fiatalok fogvatartottak esetében a tankötelezettség a 21. életév betöltéséig álljon fenn.

Budapest, 2017. február 28.

Székely László

Melléklet

2015. évi NMM látogatás

WC a fogda körlet zárkájában

2016. évi NMM látogatás (utóvizsgálat)

Fekhely a fogda körlet zárkájában

Szállítózárfka

Szállítózárfka

Jobb agyféltekés rajzok

Kondicionáló terem

Személyes tárgyak a zárkában